

Центральноукраїнський національний технічний університет

(повне найменування вищого навчального закладу)

Економічний факультет

(повне найменування інституту, назва факультету (відділення))

Кафедра «Економіка, менеджмент та комерційна діяльність»

(повна назва кафедри (предметної, циклової комісії))

Допущена до захисту:

Завідувач кафедри економіки,
менеджменту та комерційної
діяльності

д.е.н., професор

_____ О.М. Левченко
„___” _____ 20__ р.

Випускна кваліфікаційна робота

за другим (магістерським) рівнем вищої освіти

на тему: «Сучасні виклики міжнародної трудової міграції в
контексті розвитку економіки України»

Виконала: студентка II курсу,
групи УП-20М
напряму підготовки (спеціальності)
051 Економіка

(шифр і назва напряму підготовки, спеціальності)

_____ Лазаренко Анна Олегівна

(прізвище, ініціали, підпис)

Керівник _____ Рябоволик Т.Ф.

(прізвище, ініціали, підпис)

Рецензент _____ Шалімова Н.С. д.е.н., професор

(прізвище, ініціали, посада)

Рецензент _____

(прізвище, ініціали, посада)

м. Кропивницький – 2021 рік

Завідувачу кафедри
економіки, менеджменту та
комерційної діяльності
д.е.н., проф. Левченку О.М.
студентки II курсу,
групи УП-20М
спеціальності 051 Економіка
Лазаренко А.О.
(П.І.П/б, повністю)

Заява

Прошу дозволити мені виконання випускної кваліфікаційної роботи на
тему: Сучасні виклики міжнародної трудової міграції в контексті розвитку
економіки України

назва теми

за матеріалами практики на базі: Кіровоградського обласного центру
зайнятості

назва підприємства

“ _____ ” _____ 20__ р.

підпис

“Згоден” – науковий керівник _____

підпис

“ _____ ” _____ 20__ р.

**ЦЕНТРЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

Економічний факультет

**Кафедра «Економіка, менеджмент та комерційна діяльність»
Спеціальність 051 Економіка**

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Завідувач кафедри Левченко О.М.

«__» _____ 20__ р.

Завдання

на виконання випускної кваліфікаційної роботи магістранту

Лазаренко Анна Олегівна

1. Тема випускної кваліфікаційної роботи: Сучасні виклики міжнародної трудової міграції в контексті розвитку економіки України

2. Термін здачі випускної кваліфікаційної роботи:

- керівникові «__» _____ 20__ р.
- рецензенту «__» _____ 20__ р.

3. Назва розділів випускної кваліфікаційної роботи:

№	Розділ	Строки виконання
1	Теоретико-методологічні основи дослідження міжнародної трудової міграції	
2	Аналіз основних тенденцій міжнародних міграційних процесів	
3	Регулювання міжнародної трудової міграції в Україні	

4. Переліки графічного матеріалу: таблиці, схеми, додатки: _____

5. Дата видачі завдання до випускної кваліфікаційної роботи:

«__» _____ 20__ р. _____

(підпис керівника)

6. Завдання прийнято до виконання

«__» _____ 20__ р. _____

(підпис магістранта)

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ	8
1.1. Сутність та значення міжнародних міграційних процесів	8
1.2. Види міжнародної трудової міграції	17
1.3. Методологія оцінки та аналізу показників трудової міграції	27
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ МІЖНАРОДНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	35
2.1. Причини трудової міграції	35
2.2. Оцінка масштабів трудової міграції	44
2.3. Соціально-економічні наслідки трудової міграції для економіки України	55
РОЗДІЛ 3 РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ	69
3.1. Регуляторна політика міжнародних міграційних процесів в Україні	69
3.2. Проблеми формування ефективної міграційної політики України	77
3.3. Шляхи покращення показників трудової міграції України з урахуванням міжнародного досвіду	86
ВИСНОВКИ	95
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	97
ДОДАТКИ	104

ВСТУП

Державна міграційна політика нині – основна детермінанта, що відображає, з одного боку, потенціал країни ефективно застосувати надані преференції, які збільшуються в результаті інтернаціоналізації світових ринків, з іншого – можливістю національних урядів забезпечувати державну економічну безпеку країни.

А тому питання щодо сучасних викликів міжнародної трудової міграції в контексті розвитку економіки України є актуальним не тільки з теоретичної точки зору, а й з практичної, тому що більшість проектів, що здійснювались раніше, розвиненими країнами, перегукуються із сучасними вітчизняними реаліями. Слід зазначити, що міграційні процеси регулюються як на державному, так і на міжнародному рівні. В наші дні злободенним залишається проблема правильного вирішення питання міграції робочої сили. Адже від цього залежить соціально – економічне та демографічне становище в країні на кілька десятиліть вперед.

Метою випускної кваліфікаційної роботи є необхідність визначення сучасних викликів міжнародної трудової міграції в контексті розвитку економіки України. Встановити проблем та причин міграції робочої сили, шляхи їх вирішення з економічного погляду. Також звернути увагу на міграційну політику деяких розвинених країн світу.

Досягнення поставленої мети обумовило необхідність вирішення наступних завдань:

- 1) дослідити теоретико-методологічні основи міжнародної трудової міграції та її видів, а також сутності та значення міжнародних міграційних процесів;
- 2) розкрити методологію, оцінку та аналіз показників трудової міграції;
- 3) провести аналіз основних тенденцій міжнародних міграційних процесів;
- 4) здійснити оцінку масштабів та соціально-економічних наслідків

трудової міграції для економіки країни;

5) розглянути регуляторну політику міжнародних міграційних процесів в Україні;

6) розкрити проблеми формування ефективної міграційної політики країни та надати рекомендації щодо шляхів покращення показників трудової міграції країни з урахуванням міжнародного досвіду.

Об'єктом дослідження виступає Державний центр зайнятості населення в Кіровоградській області, як структура, яка бере участь в накопиченні та моніторингу показників трудової міграції.

Предметом дослідження виступають напрямки, інструменти та фактори результативності міграційної політики, що виражаються через показники міжнародної трудової міграції.

Методи досліджень – системно-структурний, причинно-наслідковий, порівняльний, факторний, функціональний та статистичний аналіз, експертні оцінки та спостереження, економічна інтерпретація отриманих результатів та ін.

Для досягнення поставлених завдань в першому (теоретичному) розділі кваліфікаційної роботи розглядаються теоретико-методологічні основи дослідження міжнародної трудової міграції. Детально розкрито сутність та значення міжнародних міграційних процесів та як вони впливають на формування міжнародної політики з питань трудових мігрантів. Розглянуто види трудової міграції. Досліджено фактори впливу на трудову міграцію населення, а також розкрито методологію та алгоритм розрахунку системи показників статистичної оцінки трудової міграції.

В другому (практичному) розділі більш розгорнуто розкриваються питання міжнародних міграційних процесів. Зокрема проведено глибокий аналіз причин трудової міграції як в Україні так і в світових тенденціях. За допомогою проведеного аналізу проведена оцінка масштабів трудової міграції та визначено соціально-економічні наслідки від трудової міграції для економіки країни.

У третьому розділі розкриваються питання регулювання міжнародної трудової міграції в Україні. Зокрема розглядається регуляторна політика держави в сфері міжнародних міграційних процесів та розкриваються проблеми формування ефективної міграційної політики. Визначаються шляхи покращення показників трудової міграції в країні з урахуванням міжнародного досвіду.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в детальному дослідженні наукових джерел щодо сучасних викликів міжнародної трудової міграції в контексті розвитку економіки України та розробка механізму ефективного застосування отриманої інформації.

Практична цінність роботи полягає у розробці практичних шляхів покращення показників трудової міграції України з урахуванням міжнародного досвіду.

Результати дослідження оприлюднені на VIII Обласній науково-практичній конференції учнів та здобувачів вищої освіти «Сучасний стан економіки України: проблеми та перспективи розвитку» Центральноукраїнського національного технічного університету (17 листопада 2021 року, доповідь «Трудова міграція в Україні: переваги та недоліки»).

Інформаційна база дослідження сформована на основі монографій, статей періодичних видань та збірників, навчальних посібників, офіційної інформації, що міститься у статистичних виданнях, праць вітчизняних та зарубіжних учених та даних звітності Державного центру зайнятості що стосується міграції населення, зокрема, трудової міграції за період з 2016 по 2020 роки.

Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків. Загальний її обсяг становить 90 стор. друкованого тексту, в тому числі основний текст – 85 стор. Ілюстративний матеріал до випускної кваліфікаційної роботи містить 11 таблиць та 51 рисунок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

1.1. Сутність та значення міжнародних міграційних процесів

Зі складними міграційними процесами, які відбуваються у Світі тісно пов'язана всесвітня історія. Адже саме завдяки міграції населення утворювалися давні та сучасні держави, регіони та території. Міграційні процеси активно впливають на формування економічної, політичної та культурної сфер життя населення тої чи іншої території без винятку. Під поняттям міграція (лат. *Migratio* - переселення) в науковій літературі розуміють як процес переміщення або механічний рух населення з однієї території на іншу в результаті впливу певних факторів. Серед факторів які впливають на міграцію населення виділяють економічні, політичні, етнічні, релігійні, екологічні та багато інших.

Міграційні процеси виступають надзвичайно важливою складовою суспільних відносин, а різні міграційні показники є важливими індикаторами, які відображають стан економічного розвитку тої чи іншої країни. На кожному етапі свого розвитку міграція піддається різним якісним змінам. Також міграції притаманні різні особливості, тенденції та напрямки. Тобто, міграційні процеси, по суті, є надзвичайно складними, неоднозначними та багатограними [1, с. 48].

Під міжнародною міграцією робочої сили варто розуміти процес переміщення трудових ресурсів з однієї країни в іншу з метою працевлаштування на вигідніших умовах, ніж у країні походження. Міжнародна міграція включає в себе дві основні складові: еміграцію та імміграцію.

Під *еміграцією* розуміють виїзд з країни на постійне місце проживання, під *імміграцією* — в'їзд у країну на постійне місце проживання. Міжнародна

міграція включає також процес *repatriacji* - повернення в країну походження громадян, які раніше виїхали з неї.

Міжнародні мігранти поділяються на п'ять основних категорій, які наведено на рис. 1.1.

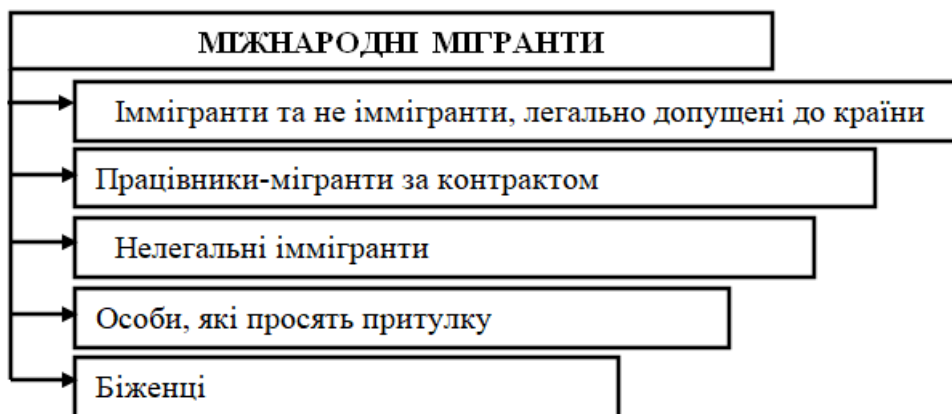

Рис.1.1. Класифікація міжнародних мігрантів

Джерело: складено автором за матеріалами [2]

Питання міжнародної міграції досліджували різні науковці та вчені, зокрема, як вони трактують саме поняття «міграція» наведено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Сутність поняття «міграція»

Автор	Характеристика поняття
Кваша О.С.	Переміщення особи, що супроводжується перетинанням державного кордону (зовнішня міграція) або меж адміністративно-територіальних одиниць держави (внутрішня міграція)
Лагуніна О.	Процес організованого або стихійного переміщення населення з однієї країни в іншу на термін більше року, обумовлене характером розвитку продуктивних сил та виробничих відносин, дією економічних законів.
Малиха М.І.	Процес пересування або через міжнародний кордон, або всередині країни, що охоплює будь-який тип переміщення людей, незалежно від причин.
Танчин І.З.	Процес зміни постійного місця проживання індивідів чи соціальних груп: переміщення в інший регіон країни або в іншу країну. Міграцією є також переїзд для проживання із села в місто і — навпаки

Джерело: складено автором за матеріалами [3, 4, 5, 6]

Отже, більшість авторів під міграцією розуміють складний процес переміщення людей по певній території. Виходячи з наведених трактувань, на нашу думку, міграція – це переміщення населення в межах окремої країни або ж за її межі під впливом певних факторів, які змушують людину змінити

місце проживання на певний час, або ж назавжди.

Як вже зазначалось раніше людина змінює своє місце проживання (переселяється, мігрує) в результаті таких основних причин, які наведені на рис. 1.2.

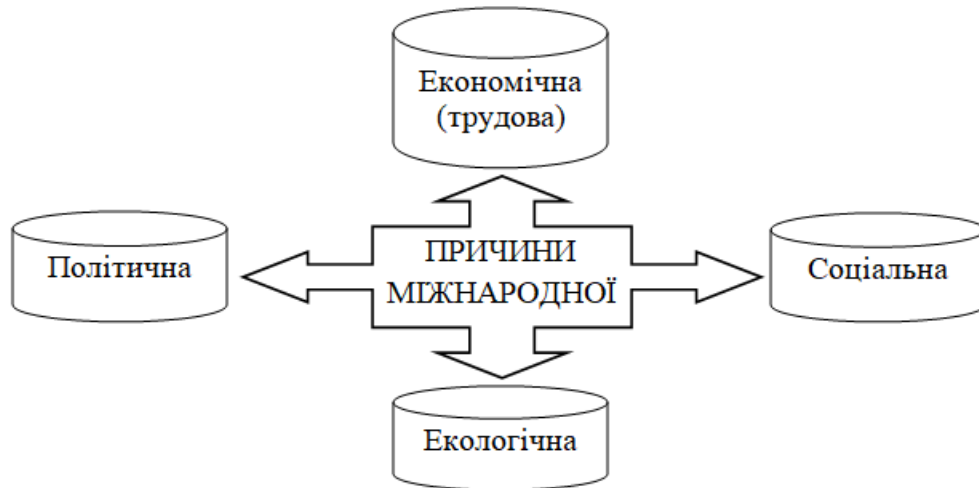

Рис. 1.2. Основні фактори міграції населення

Джерело: складено автором за матеріалами [7, с. 48]

Економічна міграція, її ще називають трудовою, оскільки причиною зміни місця проживання є пошук роботи, або кращими можливостями при просуванні чи підвищенні на посаді. Цей тип міграції тісно пов'язаний з глобалізаційними та інтеграційними процесами національних економік. Також економічній міграції сприяє укладення між країнами різних торговельних угод, наприклад про вільну торгівлю. Яскравим прикладом таких угод є Північноамериканська угода про вільну торгівлю (НАФТА), Європейська асоціація вільної торгівлі (ЄАВТ) та багато інших.

Соціальна міграція має місце, коли в людини виникає необхідність переїхати в інше місце проживання в зв'язку з пошуком більш комфортних (кращих) умов проживання. Також причиною соціальної міграції є переїзд слідком за родичами чи друзями.

Політична міграція має місце, коли виникає необхідність переїзду у зв'язку з: жорстоким політичним режимом, іншими політичними поглядами, гнобленням, революційними подіями чи війною на території рідної країни.

Екологічна міграція виникає в зв'язку з виникненням різного роду

природних катастроф, наприклад спричинених ураганами, бурями, затопленнями, землетрусами в сейсмічних зонах та цунамі прибережних океанічних зон, частими засухами, виверженням вулканів та сходженням снігових та кам'яних лавин та ін.

В Україні виокремлюють такі органи державної влади у сфері міграції як:

- Міністерство внутрішніх справ України;
- Державна міграційна служба України;
- Державна прикордонна служба України;
- Державна служба України з надзвичайних ситуацій;
- Міністерство закордонних справ України;
- Міністерство соціальної політики України;
- Міністерство освіти і науки України;
- Державна служба зайнятості України;
- Державна служба України з питань праці;
- Державна служба статистики України;
- Служба безпеки України.

Всі перелічені нами служби займаються міграційними процесами, тобто, збирають, накопичують та обробляють інформацію, щодо емігрантів та іммігрантів в країні. Зазначені вище інституції займаються моніторингом інформації по всіх міграційних процесах в країні.

Про те, яке значення мають міжнародні міграційні процеси і зокрема їх вплив на економіку країни, думки науковців з цього питання різняться. Так науковець Купець О. в своїх працях стверджує, що досить незначна частина мігрантів, які повернулися на батьківщину з новими знаннями, навичками та цінностями мають змогу ефективно їх застосовувати в своїй діяльності (на ринку праці) тим самим покращуючи економічний розвиток країни. Більша ж частина мігрантів не має змоги застосовувати набуті знання та досвід в силу об'єктивних чи суб'єктивних причин [8, с. 94]. В той же час, дослідниця П'ятковська О. наголошує, що лише малі обсяги еміграції мають позитивний

вплив на величину ВВП країни. Якщо ж обсяги еміграції значні то їх вплив вкрай негативний. Вона пояснює це тим, що ті грошові перекази які пересилаються на батьківщину трудовими мігрантами в короткостроковій перспективі покращують в цілому добробут населення, проте в довгостроковому періоді варто звертати увагу в якій сфері власне будуть витрачатись дані кошти, та з якою ефективністю [9, с. 112]. Так, зокрема Майдпнніков І. говорить, що потенційними підприємцями власне є учасники трудових міграцій, які накопили певні фінансові резерви, та зарубіжний досвід ведення бізнесу. Також він зазначає, що таким міграційним капіталом можуть скористатися діти мігрантів для відкриття власної справи (бізнесу) [10, с. 116]. Не варто також забувати, що мігранти в країну свого походження постачають не тільки гроші, а й інші соціальні трансфери, і вони є не менш важливими для розвитку суспільства і країни в цілому. Зокрема таку думку розділяє Лагуніна О. До таких соціальних трансферів вона відносить нові ідеї які привозять з собою мігранти, ноу-хау з якими зустрічаються за кордоном. Норми та цінності, а також набуті мігрантами нові знання та поведінка, практика та вміння, які вони потім реалізують в країні свого походження, що в свою чергу, покращує економічний розвиток, а країна розвивається інноваційним та інтенсивним шляхом [4, с. 9].

Науковці здебільшого приділяють увагу трансферам та їх впливу на економіку тої чи іншої країни. В той же час, мало уваги приділяється нематеріальним ефектам трансферів які наведено на рис. 1.3.

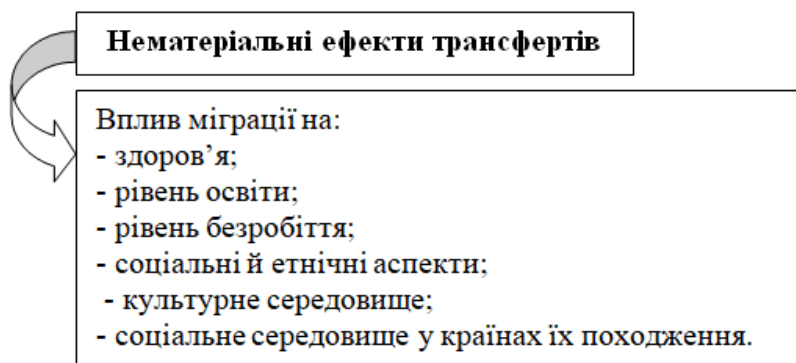

Рис. 1.3. Нематеріальні ефекти трансфертів міграції

Джерело: складено автором за матеріалами [11, с. 200]

Зокрема варто приділити такому міграційному ефекту як зменшення рівня безробіття в результаті відтоку працівників певної кваліфікації. Про що це говорить, в країні походження мігрантів, які мають певну кваліфікації і ринок праці цієї країни є перенасиченим такими кадрами і не здатний працевлаштувати, саме еміграція є ключем вирішення даної проблеми та зменшити фінансове навантаження на державу таким чином скорочуючи рівень безробітних громадян. Також не варто забувати і про таку проблему в системі вищої освіти, як не залученість всіх випускників ВНЗ на ринку праці, або ж не відповідність їх спеціальностей потребам економіки. В такому разі втрати від еміграції такої робочої сили на ринку праці будуть мінімальними. Інша справа, коли йде мова про відтік висококваліфікованих кадрів, в яких є потреба і в країні походження мігранта. За умови, коли такі кадри залишають країну свого походження тим самим зменшують витрати приймаючої країни на формування людського потенціалу [11, с. 203].

На нашу думку є ціла низка причин міграції висококваліфікованих працівників які наведено на рис. 1.4.

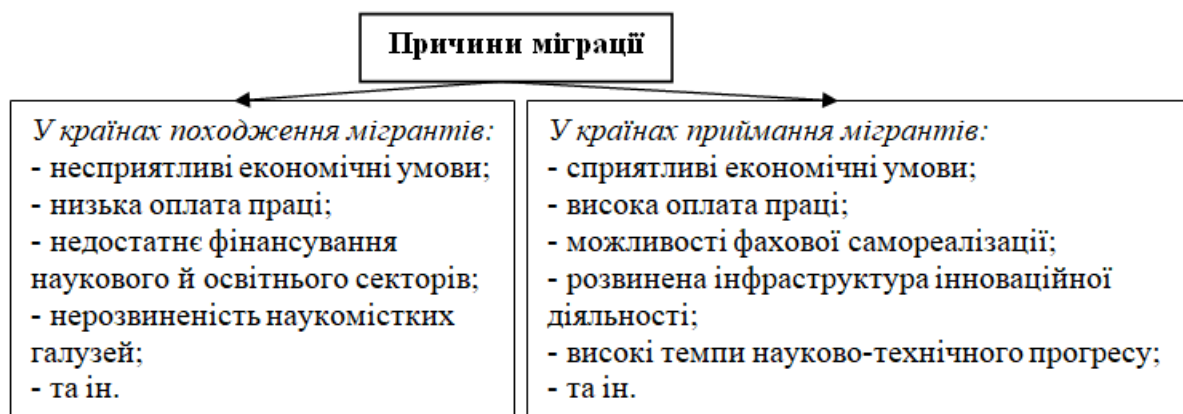

Рис. 1.3. Основні чинники міграції спеціалістів

Джерело: складено автором за матеріалами [12, с. 351]

Виходячи із зазначених вище міркувань, країна походження мігрантів втрачає свій високоякісний людський потенціал та зокрема кошти на його навчання будуть витрачені даремно і не принесуть економічного ефекту країні тим самим гальмуючи її інноваційний розвиток в подальшому. Організація Об'єднаних Націй (ООН) оцінює втрати на освіту в рік

потенційних мігрантів в 2.5 млрд. дол. США. Тобто, це фактично витрачені кошти країнами походження потенційних мігрантів на розвиток економіки інших країн. В свою чергу, приймаюча країна отримує високоякісні людські ресурси та значно економить кошти на їх формування, а зекономлені фінанси направляє на розвиток інноваційної діяльності та економічний розвиток. В країні походження мігрантів ідуть зворотні негативні процеси, такі як погіршення кваліфікаційного рівня працівників певної спеціалізації, погіршення якості людського потенціалу та в цілому інвестиційної привабливості країни [12, с. 352]

Ще більш негативні наслідки має відтік вчених, досягнення яких формують НТП у країні їх походження. Негативний вплив такої міграції посилюється тим фактом, що дана група мігрантів працює зі студентами та аспірантами, і їх від'їзд буде прямо впливати на формування освітнього та інтелектуального майбутнього країни. Це спричиняє ланцюговий ефект міграційного процесу до якого долучаються в подальшому науковці, талановиті студенти та викладачі ВНЗ. Це, в подальшому, негативно впливає на сформовані десятиріччями наукові школи та їх деградацією в науковій сфері. Більше того, навчання студентів за кордоном з можливістю їх там працевлаштування вкрай негативно впливає на формування людського потенціалу країни їх походження.

Зазвичай мігрантами є молодь та населення середнього віку, тобто, працездатне населення, яке може забезпечити зростання продуктивності праці. Отже, за умови зваженої міграційної політики приймаюча країна може стабілізувати свою потребу в трудових ресурсах. Також, за рахунок молодих мігрантів, в країнах де іде інтенсивне «старіння нації» компенсується природне зменшення населення. Це виражається тим, що мігранти мають більш молодший вік від корінного населення та народжують більше дітей в своїх сім'ях.

Можна зробити висновки, що міжнародна трудова міграція негативно впливає на економіку країни-донора, а на економіку країн-реципієнтів

впливає позитивно.

1.2. Види міжнародної трудової міграції

В науковій літературі поняття «трудова міграція» розглядається в широкому та вузькому розумінні. В широкому розумінні вона може бути міжнародною та внутрішньодержавною, а також мати певні особливості і відрізнятися за своїм характером та причинами, мати певне територіальне охоплення, тривалість та періодичність. Класифікація трудової міграції в широкому розумінні має досить розгалужену систему понять тому прийнято застосовувати до них такі три основні напрямки класифікації як за видами, формами та типами. Зокрема по такій класифікаційній ознаці як вид міграції розглядають відмінні характеристики міграційних явищ. Що стосується вузького розуміння міграції, то тут використовується велика кількість критеріїв її ідентифікації.

Отже, згідно класифікаційних ознак розрізняють такі види міграції, які наведено на рис. 1.4. Розглянемо їх більш детально.

Як зазначено на схемі, за характером перетину кордону вирізняють такі види міграції як зовнішню та внутрішню. Внутрішня міграція являє собою переміщення населення в межах країни, це може виражатися наприклад переміщенням з сільської місцини в місто, або між якимись населеними пунктами чи територіями (районами, областями). Що стосується зовнішньої міграції, то тут мається на увазі переміщення населення із перетином державного кордону. Даний вид міграції поділяють на внутрішньоконтинентальну (наприклад між країнами ЄС) та міжконтинентальну (наприклад, з країн ЄС до США, Австралії, Африки чи навпаки) [14, с. 122].

За ознаками тимчасовості є досить великий перелік видів трудової міграції населення, але основними вважають такі як безповоротна, постійна, тимчасова, сезонна та маятникова. Розглянемо особливості кожної з них. Зокрема особливістю *безповортної міграції* є те, що мігрант назавжди

(остаточно) змінює своє місце проживання в зв'язку з працевлаштуванням.

Рис. 1.4. Види трудової міграції згідно класифікаційних ознак

Джерело: складено автором за матеріалами [13, 14]

Згідно визначень фахівців ООН, під *постійними мігрантами* (довгостроковими) вони розуміють населення яке виїжджає з країни свого

походження, чи в'їжджає в іншу (приймаючу) країну, в зв'язку з працевлаштуванням, строком більше ніж на 12 календарних місяців. *Тимчасовими мігрантами (короткостроковими)* вважають населення, яке залишило свою країну, в зв'язку з працевлаштуванням, строком не менше 3-х календарних місяців, але не більше одного року [13, с. 172].

Що стосується класифікації видів міграції за причинами, які наведено на рис. 1.5, то тут виділяють дві основні причини.

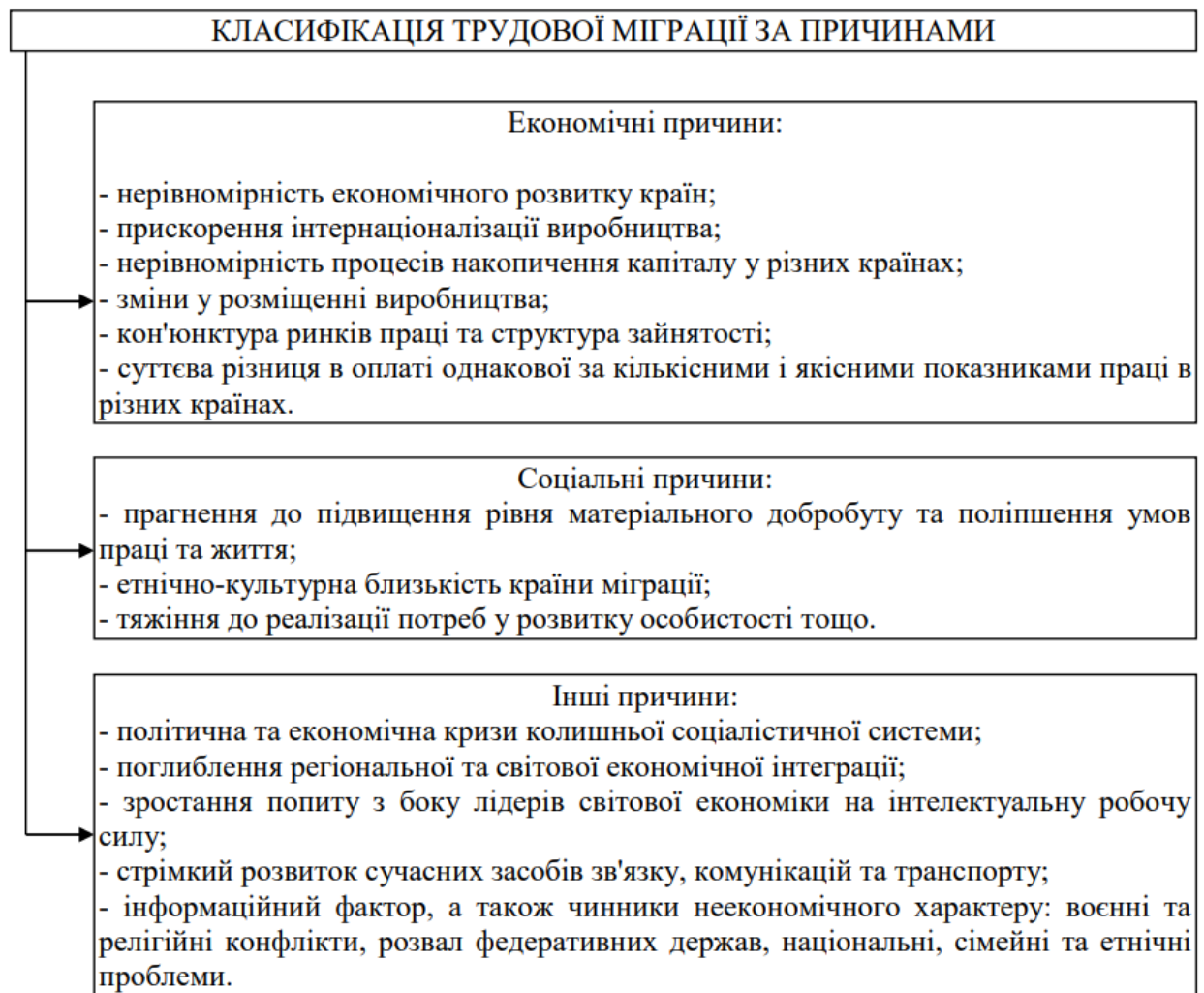

Рис. 1.5. Види трудової міграції за причинами

Джерело: складено автором за матеріалами [15]

Перша, це *економічна причина міграції* (переселення спричинене пошуком роботи з більшою оплатою).

Друга, це *соціальна причина міграції* (переселення в зв'язку зі зміною способу життя). Не варто забувати і про такі причини які впливають на прийняття рішення щодо міграції як політичні, расові та релігійні

переслідування чи переконання, військові конфлікти та інше.

За формами міграційного руху розрізняють такі два способи переселення населення як добровільне та примусове або вимушене, тобто недобровільне. Якщо населення чи окремих мігрант переселяється за власним бажанням, в силу більш кращих умов праці, то це, мова йде, про добровільну міграцію, все інше буде вимушеною міграцією [15, с. 90].

За сучасних умов, нині, трудові мігранти можуть мігрувати в двох основних формах, організованих та самостійній.

Перша форма має назву «суспільно-організована трудова міграція», оскільки організовуватися може за рахунок державних програм в рамках міжнародних угод чи якимись громадськими організаціями в рамках ініціативи обміну трудовими ресурсами та набуття ними досвіду.

В умовах організованої трудової міграції особливістю є те, що держава контролює всі міграційні процеси, починаючи від їх обсягів та потоків між визначеними міжнародними угодами країнами до досягнення певних національних інтересів від такої міграції. В рамках таких ініціатив розробляються на державному рівні нормативно-правові акти, створюються додаткові відповідальні за такі процеси державні служби, вводяться державою міграційні квоти та виділяються як правило матеріальні та фінансові ресурси.

Друга форма має назву «самоорганізована трудова міграція», організовується без будь якої підтримки державних чи громадських структур. Даний вид міграції має великий недолік, такий як відсутність узагальненої та об'єктивної інформації, щодо країни подальшого проживання та працевлаштування. Це говорить про те, що такі мігранти часто не отримують соціальні гарантії (захист), та певний набір основних громадянських прав.

З вищезазначеного випливає інший критерій трудової міграції, а саме критерій законності. Тобто трудова міграція може носити легальний та нелегальний характер, іншими словами, бути законною та незаконною.

З приводу легальної тобто законної міграції, все зрозуміло, це мігрант,

який в законний спосіб перетинає кордон іншої країни, перебуває там та не є її громадянином, має при собі відповідні дозволи на в'їзд, перебування, проживання та працевлаштування чи іншої діяльності. За умови, якщо хоч одна з них буде порушена, то даний мігрант переходить в категорію нелегальних мігрантів.

З приводу «нелегальних» чи «незаконних» мігрантів, серед науковців, точиться дискусія щодо їх тотожності. Адже «нелегальні мігранти завжди незаконні», а ось «незаконні не завжди нелегальні». Наприклад, ситуація з простроченою візою не переводить мігранта в категорію нелегала, оскільки він досить легко може виправити ситуацію пояснивши причину прострочення та сплативши штраф. Даний мігрант порушує певні законодавчі норми, але він і не ховається від відповідальності [16].

Також не варто забувати і про такі поняття як «тіньова економіка», для якої характерним явищем є нелегальна трудова міграція. Навіть для розвинених країн світу притаманна наявність чорного ринку праці, робочої сили та незаконного переміщення таких людей, торгівля ними та обіг контрабандних операцій з трудовими мігрантами.

Відповідно за ступенем державного регулювання міжнародна трудова міграція може бути регульованою з боку державних структур та нерегульованою. За умови регулювання з боку держави це проявляється через ступінь її участі в міграційних процесах. Нерегульовані міжнародні міграційні процеси відбуваються хаотично та несуть негативний вплив на країну міграції (приймаючу країну).

Згідно структурних ознак міжнародних трудових мігрантів аналізують та класифікують за віком (молодь 18-27 років, середній вік 30-45 років), статтю (чоловіки, жінки), етнічною приналежністю, сімейним станом (одружений, неодружений), освітою (її рівнем), кваліфікацією (кваліфікована та некваліфікована робоча сила), часом міграції, місцем народження та громадянством мігрантів.

Не ватро забувати і про економічну доцільність міжнародної трудової

міграції. Її можна розглядати з різних позицій, як з позиції країни донора так і з позиції країни реципієнта. З обох позицій є свої переваги та недоліки.

На рис. 1.6. наведено основні зовнішні ефекти міжнародної трудової міграції на економіку країни-донора робочої сили.

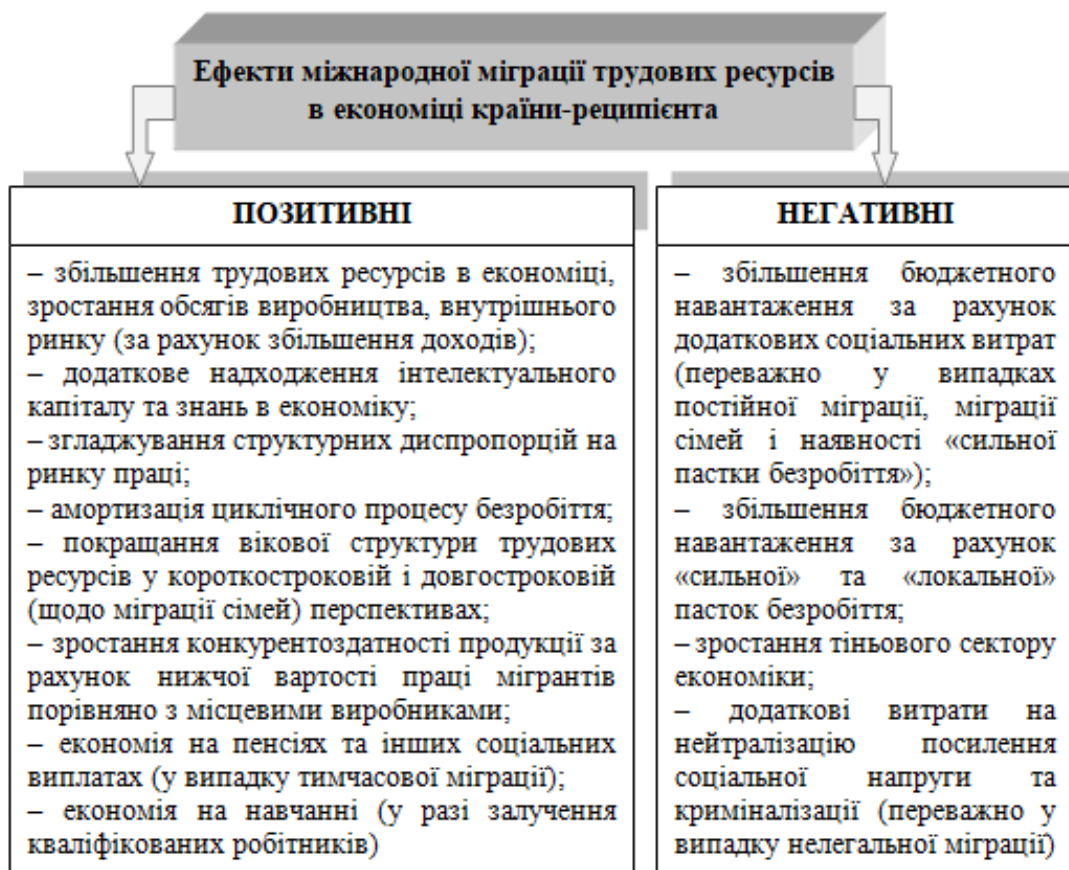

Рис. 1.6. Основні зовнішні ефекти міжнародної міграції трудових ресурсів в економіці країни-реципієнта

Джерело: складено автором за матеріалами [17]

На рис. 1.7. наведено головні ефекти впливу міжнародної трудової міграції на економіку країни – донора мігрантів, серед яких ми бачимо, що провідну роль займає такий ефект як перекази працюючих мігрантів за кордоном.

Відмітимо, що наведені нами ефекти на рис 1.6 та рис. 1.7 прямо впливають на економіку як країни походження мігрантів так і приймаючої країни, але існують ефекти і не прямого впливу. Особливість ефектів прямого впливу є в тому, що ми їх можемо порівняти та проаналізувати через відповідні економічні показники, які відображають прояви міжнародної

міграції робочої сили, а саме це статистичні дані рівнів доходів та витрат населення, заробітної плати та зайнятості серед мігрантів та місцевого населення та багато інших показників міграційного процесу.

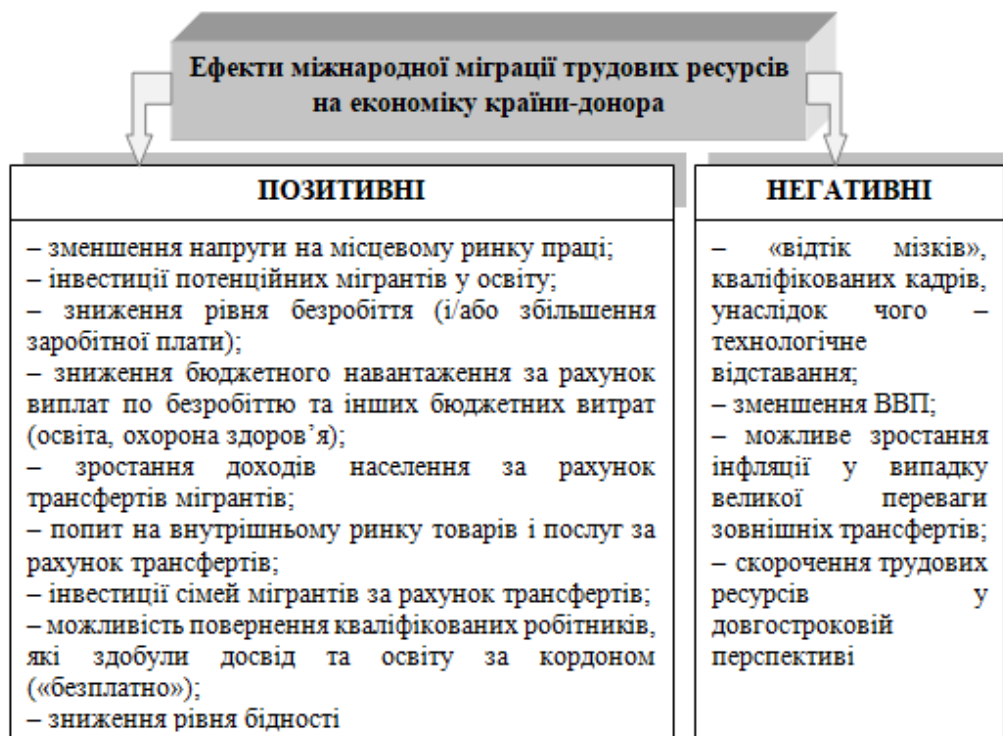

Рис. 1.7. Основні ефекти впливу міжнародної трудової міграції на економіку країни – донора трудових ресурсів

Джерело: складено автором за матеріалами [9]

Як бачимо з наведеного вище матеріалу, науковці та вчені наводять досить різноманітну класифікацію видів трудової міграції населення та поділяють її за певними ознаками. Але, все ж, більшість вчених приділяє основну увагу саме причинам виникнення міжнародної трудової міграції, по суті причинам, які спонукають людину мігрувати з кордон та шукати в іншій країні собі роботу. В зв'язку з такими складними міграційними процесами країни донори робочої сили, та країни реципієнти мають як переваги так і недоліки від такої міграції робочої сили. Тому однозначно говорити, що трудова міграція це є негативним явищем не можна.

У зв'язку з цим, виникає необхідність більш детально дослідити методологію оцінки та аналізу трудової міграції, та вплив показників аналізу на економіки країн.

1.3. Методологія оцінки та аналізу показників трудової міграції

При дослідженні чинників, які впливають на ухвалення рішення щодо міграції, можна сказати, що саме соціально-економічні причини є одними з головних причин міграції населення (у тому числі і трудової). Бо не лише заробітна плата та рівень доходу іншої країни приваблюють мігранта, а й рівень соціальної забезпеченості та захищеності чинять істотний вплив на ухвалення рішення з цього питання.

Враховуючи, що будь-який вид міграції здійснюється під впливом таких ключових факторів, як демографія, державна політика, соціально-економічні умови та законодавство, на нашу думку варто визначити їх сприятливий та негативний вплив табл.1.2.

Таблиця 1.2.

Чинники впливу на трудову міграцію населення

Чинники впливу на міграцію	Позитивний вплив (+)	Негативний вплив (-)
Демографія	Підвищення народжуваності та зростання чисельності населення.	Зниження народжуваності та скорочення чисельності населення
Державна політика	Формування та вдосконалення селективної міграційної політики, створення єдиних економічних просторів між країнами (територіями).	Проведення урядових переворотів, участь у війнах, обмеження або заборона міграційної політики («залізна завіса») тощо.
Соціально-економічні умови	Зростання заробітної плати, підвищення якості соціальних послуг (освіта, охорона здоров'я та ін.), створення нових робочих місць, умов для професійного зростання та ін.	Низька оплата праці, не відповідна професійним якостям та досвіду працівників, зниження (кількісне та якісне) забезпеченості соціальними послугами, скорочення робочих місць тощо.
Законодавство	Введення законів та інших нормативних актів, що розширюють правове поле мігрантів, що відкривають кордони країни та ліберальний підхід у формуванні нормативної бази міграційної політики.	Введення бар'єрів для доступу мігрантів у країну на законодавчій основі, шляхом відображення в законі та інших нормативних актах максимального припливу іммігрантів за певний період часу, частки в загальному обсязі тощо.

Джерело: складено автором

Виходячи з того, що міграцію населення розглядають, по-перше, як інструмент розвитку ринку праці, що формує кількісні та якісні параметри, що впливають на пропозицію трудових ресурсів, по-друге, як процес регулювання ринку праці для збалансованості між попитом та пропозицією робочої сили, необхідно проводити регулювання ринку праці, що базується на аналізі впливу на нього міграції населення. Даний аналіз можна здійснювати за умови використання певної системи показників.

Для вивчення взаємозв'язку чинників, що впливають на міграцію населення з ринком праці, забезпечення його ефективного функціонування та подальшого регулювання, необхідно мати як кількісні, так і якісні характеристики міграційних процесів. Через це будь-яке дослідження, пов'язане з міграцією, не оминає проблему системи показників, що характеризують міграцію.

У процесі проведення аналізу міграційних процесів, акцент робиться на їх спрямованість, масштаб та інтенсивність. Широке застосування отримали різні абсолютні та відносні показники динаміки міграційних процесів залежно від стадії. Дані показники характеризують рівень загальної мобільності людей, структуру, тривалість та результативність міграційних потоків та ін.

Варто відмітити, що аналіз та оцінювання трудової міграції варто проводити поетапно. Загальна схема поетапного дослідження трудової міграції наведена на рис. 1.8.

Статистичні дані Державної служби статистики та дані центрів зайнятості, дають можливість дослідити міграційні процеси та сукупність мігрантів. За допомогою дослідження кількісної характеристики обсягів міграції, її інтенсивності, величиною та векторністю потоків можна дослідити міграційні процеси в цілому.

Розглянемо систему показників статистичної оцінки трудової міграції, які наведено в табл. 1.3.

Рис. 1.8. Концептуальна схема статистичного аналізу трудової міграції

Джерело: складено автором на основі даних [18,с.8]

Таблиця 1.3.

Методологія та алгоритм розрахунку системи показників статистичної оцінки трудової міграції

№ з/п	Назва показника	Методологічне та економічне тлумачення	Алгоритм розрахунку
1	2	3	4
1	Валова міграція	Абсолютний показник, що характеризує обсяг міграційних потоків за рік	$V_M = P + V, \quad (2.1)$ $V_M - \text{валова міграція}$ $P - \text{чисельність прибулих}$ $V - \text{чисельність вибулих}$
2	Сальдо міграції	Абсолютний показник, що характеризує міграційний приріст (спад) за рахунок міграційного руху	$\Delta_M = P - V, \quad (2.2)$ $\Delta_M - \text{сальдо міграції}$

Продовження таблиці 1.3.

3	Коефіцієнт вибуття	Відносний показник, що характеризує вибуття трудових мігрантів в розрахунку на 1000 осіб населення	$K_v = \frac{V}{S} * 1000, \quad (2.3)$ V – чисельність вибулих; S – середньорічна чисельність населення.
4	Коефіцієнт прибуття	Відносний показник, що характеризує прибуття трудових мігрантів в розрахунку на 1000 осіб населення	$K_p = \frac{P}{S} * 1000 \quad (2.4)$ де P – чисельність прибулих; S – середньорічна чисельність населення.
5	Коефіцієнт інтенсивності міграційного руху	Відносний показник, що характеризує інтенсивність руху (кількість прибулих і вибулих) трудових мігрантів в розрахунку на 1000 осіб населення	$K_r = \frac{P+V}{S} * 1000,$ $K_r = K_p + K_v, \quad (2.5)$
6	Коефіцієнт інтенсивності міграційного (механічного) приросту (‰ пункти)	Відносний показник, що характеризує величину міграційного приросту в розрахунку на 1000 осіб населення	$K_m = \frac{P-V}{S} * 1000,$ $K_m = K_p - K_v, \quad (2.6)$
7	Відносне сальдо міграції	Відносний показник, що характеризує чисельність прибулих в розрахунку на 1000 осіб населення	$\Delta_{im} = \frac{K_p}{K_v} * 1000, \quad (2.7)$
8	Коефіцієнт ефективності міграції	Відносний показник, що характеризує удільну вагу міграційного приросту (спаду), частку чистої міграції до валового міграції	$K_m = \frac{P-V}{P+V} * 1000, \quad (2.8)$
9	Коефіцієнт результативності	Відносний показник, що характеризує частку чистої міграції до валового міграції	$K_r = K_p - K_v$
10	Спеціальні коефіцієнти, які розраховуються для окремих груп міграційних потоків	Характеризує інтенсивність міграції відповідно до категорії (вік, стать, працездатність, місце проживання, тощо)	$K_p = \frac{P_x}{S_x} \cdot 1000;$ $K_v = \frac{V_x}{S_x} \cdot 1000, \quad (2.9)$
11	Індекс структурних зрушень	Показує на скільки відсотків змінилося середнє значення показника під впливом змін у структурі сукупності.	$I_{sz} = \frac{\sum p_0 q_1}{\sum q_1} + \frac{\sum p_0 q_0}{\sum q_0}, \quad (2.10)$

Джерело: складено автором на основі даних [18]

Також науковці вирізняють показники інтенсивності міграційних

процесів. Якщо нам необхідно дослідити рівень міграції населення то даний показник є загальним коефіцієнтом інтенсивності. Такий комплексний показник може розділятися на спеціальні коефіцієнти інтенсивності (які характеризують міграцію за певними ознаками, такими як: стать, місцем проживання та ін.), та частинні коефіцієнти інтенсивності (які характеризують інтенсивність руху в окремих вікових групах). Основне призначення таких коефіцієнтів полягає у відображенні якісній характеристиці соціальних процесів населення. На рис. 1.9. представлено перелік коефіцієнтів інтенсивності, які використовуються при оцінюванні масштабів трудової міграції.

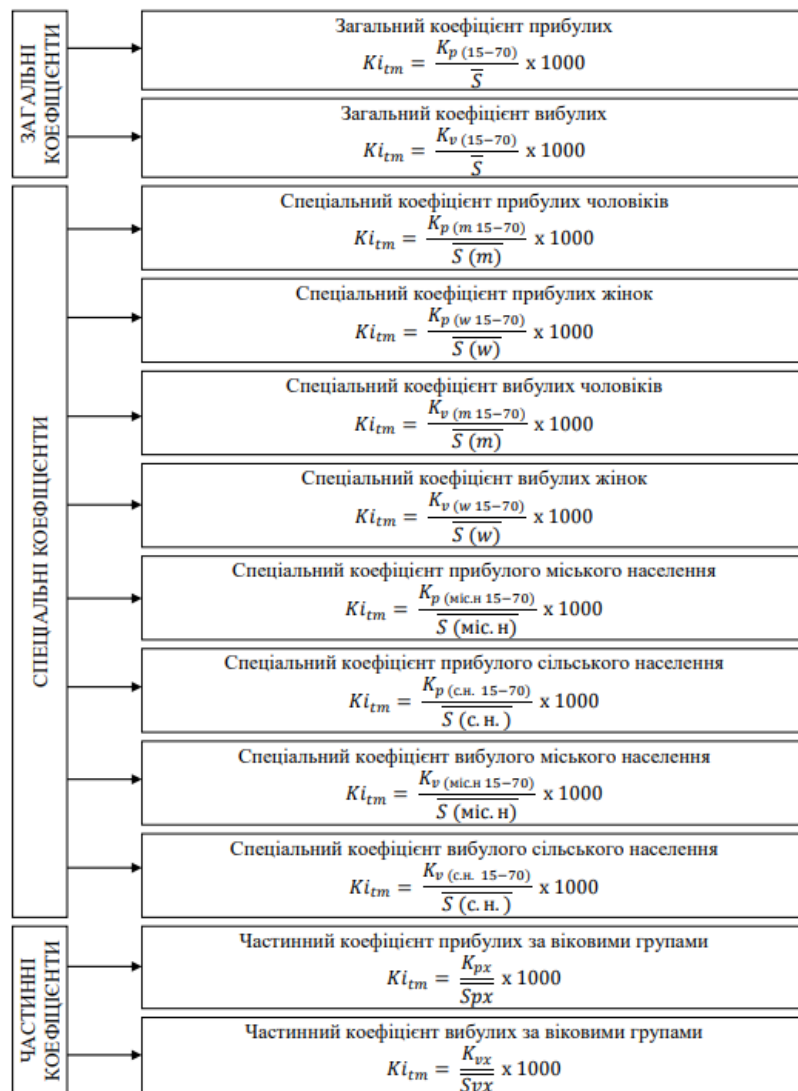

Рис. 1.9. Система аналітичних показників статистичного оцінювання інтенсивності трудової міграції

Джерело: складено автором на основі даних [18,с.9]

Дана система показників, створена за рахунок розглянутих коефіцієнтів та індексів, забезпечує проведення всебічного аналізу динаміки міграційних процесів у країні, визначає ступінь впливу міграції на ринок праці, його функціонування та розвиток з метою ефективного регулювання в швидко змінних економічних та політичних обставинах, а також для прогнозно-аналітичних розрахунків чинника міграційного впливу на поповнення дефіцитів регіонів країни у робочій силі.

Також, як наслідок, це дозволить оцінити стан міграційних процесів та ринок праці на федеральному та регіональному рівнях, а також наявні резерви та потенціали. Крім цього дозволить визначити вплив ключових факторів на збалансованість та розвиток ринку праці.

Аналіз показників, що впливають на міграцію населення, у тому числі трудову, а також наявність інформації про кількісні та якісні характеристики стану ринку праці та міграційних процесів, необхідно насамперед для формування відповідних особливостей конкретного етапу розвитку ринку праці міграційної політики.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ МІЖНАРОДНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

2.1. Причини трудової міграції

Розкриваючи таке важливе питання, як причини міжнародної трудової міграції, в світових тенденціях, можемо з упевненістю сказати, посиляючись на дослідження попереднього розділу, що основною причиною є бажання отримувати більшу заробітну плату за виконану роботу ніж та, яку отримає громадянин в своїй країні. Тобто, мігрант прагне до підвищення свого життєвого рівня, чи своєї родини, шляхом отримання роботи, яка б оплачувалася на багато краще та давала можливість подальшого кар'єрного зростання, якщо іде мова про висококваліфікованих працівників. Також важливим моментом є наявність, такої можливості, як працевлаштування всієї родини та місцем її проживання.

Якщо розглядати головні причини міжнародної трудової міграції з України, то тут лише підтверджуються світові тенденції, адже причинами є низька оплата праці на тлі високого рівня безробіття.

Важливими індикаторами які вимірюють стан використання людських ресурсів країни та участі їх у виробничому процесі є такі показники як зайнятість та безробіття. Безробіття населення являє собою по суті проблему економічного та соціального характеру. І саме соціальні аспекти для суспільства є визначальними, оскільки є причиною виникнення таких негативних проявів як:

- 1) з погляду економіки країни, яке виражається падінням рівня ВВП;
- 2) з погляду соціальних проблем, таких як загальне зниження рівня життя населення, втрата кваліфікації та знань працівниками, порушення в соціальній адаптації (патологія) та ін. [19, с. 110].

Ринок праці - це складова частина структури ринкової економіки, що

функціонує в ній поряд з іншими ринками, такими як ринок: сировини, матеріалів, товарів народного споживання та послуг, житла, цінних паперів та ін. В загальному вигляді під ринком праці розуміють систему суспільних відносин, пов'язаних з винайманням та пропозицією робочої сили, або з її купівлею та продажом. Ціною робочої сили є заробітна плата. На ринку праці одна сторона (продавці) представлена особами, які шукають потрібну роботу, інша (покупці) – роботодавцями – підприємцями бо їх представниками.

Ринок праці реалізується через такі канали зв'язку які наведено на рис. 2.1.

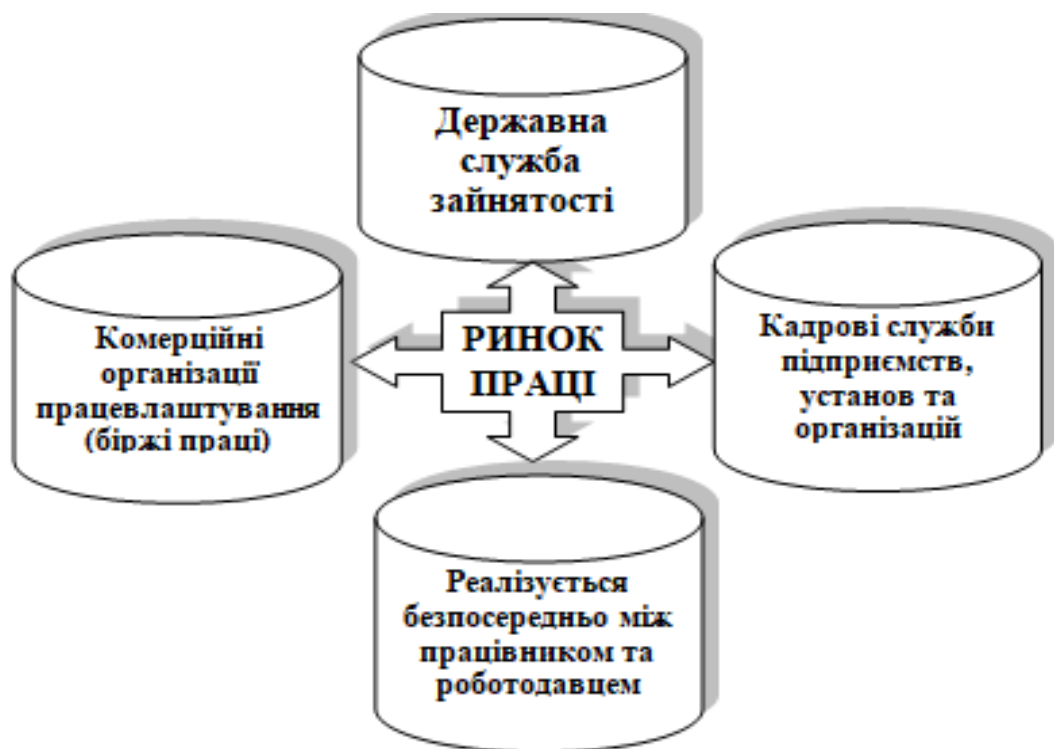

Рис. 2.1. Головні канали реалізації ринку праці

Джерело: складено автором

Результатом задоволення взаємного інтересу працівника та роботодавця є договір найму, трудовий договір чи контракт.

Ринок праці перебуває у безперервному русі. Процеси які відбуваються на ринку праці нерозривно пов'язані з демографічною ситуацією в країні, динамікою зміни різних статевих вікових груп, рівнями народжуваності та смертності, кількістю укладених шлюбів і розлучень, складом сімей,

середнім числом дітей у сім'ї та іншими показниками.

Також не варто забувати про такий елемент ринку праці як безробіття та його наслідки. В табл. 2.1. розглянемо більш детально наведені складові ринку праці, а саме динаміку кількості офіційно зареєстрованого безробітного економічно активного населення України за період з 2016 року по 2020 рік.

Таблиця 2.1

Кількість безробітного економічно активного населення України
у 2016 - 2020 рр., тис. осіб

Роки	Безробітне економічно активне населення		Відхилення			
	у віці 15-70 років	працездатного віку	Абсолютне, тис. осіб		Темп приросту, %	
			у віці 15-70 років	працездатного віку	у віці 15-70 років	працездатного віку
2016	1678,2	1677,5	23,5	23,5	1,42	1,42
2017	1698,0	1697,3	19,8	19,8	1,18	1,18
2018	1578,6	1577,6	-119,4	-119,7	-7,03	-7,05
2019	1487,7	1486,9	-90,9	-90,7	-5,76	-5,75
2020	1674,2	1673,3	186,5	186,4	12,5	12,5

Джерело: складено автором за матеріалами [20].

З таблиці 2.1. бачимо, що чисельність безробітного економічно активного населення у віці 15-70 років зростала в 2016-2017 роках та у 2020 році, а у 2018 та 2019 роках даний показник зменшувався. Як ми і зазначали раніше, високий рівень безробіття населення України зумовлений такими причинами як: по-перше, недостатньою кількістю робочих місць для такої категорії населення; по-друге, велика кількість працевлаштована неофіційно, оскільки це дає можливість роботодавцю уникнути виплат, а для працівника також вигідно, з точки зору, немає відрахувань із заробітної плати і таким чином працівник отримує оплату «в конверті» більшу.

Однією з проблем працевлаштування безробітних є недостатня кількість вакансій чи вакантних місць, яку демонструє нам таблиця 2.2.

Таблиця 2.2.

Навантаження зареєстрованих безробітних громадян на
одну вільну вакансію у 2016-2020 рр.

Роки	Місяці												Середнє значення
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
2016	16	13	9	11	9	9	8	6	6	5	6	10	9,0
2017	9	7	5	5	5	5	4	4	4	3	4	7	5,2
2018	6	5	4	4	4	4	3	3	3	3	4	6	4,1
2019	5	4	3	3	3	3	3	3	4	4	4	5	3,6
2020	6	5	4	4	3	3	3	4	5	4	4	6	4,1
Середнє значення	8,4	6,8	5,0	5,4	4,8	4,8	4,2	4,0	4,4	3,8	4,4	6,8	5,2

Джерело: складено автором за матеріалами [20].

З таблиці 2.2. ми бачимо певні тенденції, наприклад те, що найбільше навантаження за останні п'ять років припадає на зимовий період, особливо січень місяць де на одне вакантне місце припадає в середньому 8 працівників. Якщо в цілому розглядати за період з 2016 по 2020 роки то найвищі і відповідно найгірші показники в 2016 році (9 осіб), та 2017 рік (5 осіб). Найкращі результати в 2019 році (3 особи). Середнє значення по Україні за період з 2016 по 2020 роки складає 5 осіб на одне вакантне місце рис. 2.2.

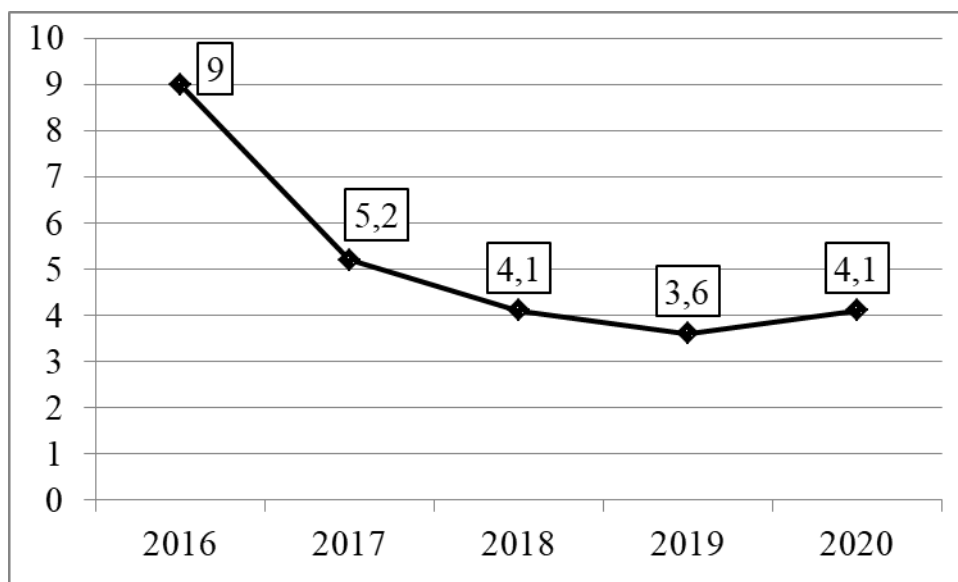

Рис. 2.2. Динаміка середнього значення навантаження зареєстрованих безробітних громадян на одну вільну вакансію у 2016-2020 рр.

Джерело: побудовано автором за матеріалами таблиці 2.2.

В свою чергу частка безробітного населення України мала наступну тенденцію яка відображена в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Частка безробітного економічно активного населення в загальній кількості економічно активного населення України відповідної вікової групи у 2016-2020 рр., %

Показник	Роки				
	2016	2017	2018	2019	2020
у віці 15-70 років	9,3	9,5	8,8	8,2	9,5
працездатного віку	9,7	9,9	9,1	8,6	9,9

Джерело: складено автором на основі даних [20].

Аналіз таблиці 2.3 представлено в динаміці для більш наглядно сприйняття на рис. 2.3.

Рис. 2.3. Динаміка частки безробітного економічно активного населення в загальній кількості економічно активного населення України відповідної вікової групи у 2016-2020 рр., %

Джерело: побудовано автором за матеріалами таблиці 2.3.

Отже, ми бачимо, що найменшою частка безробітного економічно активного населення віком 15-70 років була у 2019 р. (8,2%), а найбільшою – у 2017 та 2020 роках (9,5%), проте позитивним є зменшення її величини у 2018 році на 0,7 в. п., та у 2019 році на 0,6 в. п. порівняно із попереднім роком. Частка безробітного економічно активного населення України

працевдатного віку була найбільшою у 2017 та 2020 роках (9,9%), а найменшою - у 2019, р. (8,6%). Позитивним моментом є зменшення показника у 2018 р. на 0,8 в. п. порівняно із 2017 р., та у 2019 р. на 0,5 в. п. порівняно із 2018 р.

Розглянемо більш детально основні причини безробіття які наведено в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Причини незайнятості населення України у 2016-2020 рр.

Роки	Безробітне населення за причинами незайнятості, %								
	вивільнені з економічних причин	звільнені за власним бажанням, за угодою сторін	звільнені у зв'язку з закінченням строку контракту або договору найму	не працевлаштовані після закінчення загальноосвітніх та вищих навчальних закладів	робота має сезонний характер	не зайняті через виконання домашніх (сімейних) обов'язків тощо	звільнені за станом здоров'я, через оформлення пенсії	демобілізовані з військової строкової служби	інші причини
2016	22,4	33,0	9,4	15,6	9,7	3,2	1,8	0,7	4,2
2017	23,2	34,5	8,2	12,2	10,1	4,9	2,0	0,7	4,2
2018	20,7	38,0	9,5	9,8	9,4	4,7	1,1	0,9	5,9
2019	21,5	39,6	8,9	9,4	9,6	3,3	3,4	0,8	3,5
2020	22,9	34,1	9,7	9,3	10,2	2,9	3,0	0,5	7,4

Джерело: складено автором на основі даних [20].

В таблиці 2.4 наведені основні причини появи безробітного населення в Україні, серед яких виділяють такі дві основні:

1) за економічними причинами, під якими, здебільшого розуміють низьку оплату праці – найбільший показник в 2017 р. (23,2%), а найменший в 2018 р. (20,7%). За період з 2016 по 2020 рр. даний показник мав не стійкий характер та зріс на 0,5%

2) звільнення з попереднього місця роботи за власним бажанням або за згодою сторін – найбільший показник в 2019 р. (39,6%), а найменший в 2016

р. (33,0%). За період з 2016 по 2020 рр. даний показник мав доволі високі значення та зріс на 1,1%.

Отже, ці дві причини є основними, які спонукають працівника звільнитися і шукати більш оплачувану роботу. В результаті збільшується число безробітних, які стають на облік в центрі зайнятості. Причини, зазначені в таблиці, змушують громадян України мігрувати за кордон у пошуку більш оплачуваної роботи та кращих умов праці.

Зміни середньомісячної заробітної плати за 2016-2020 роки наведено на рис. 2.4.

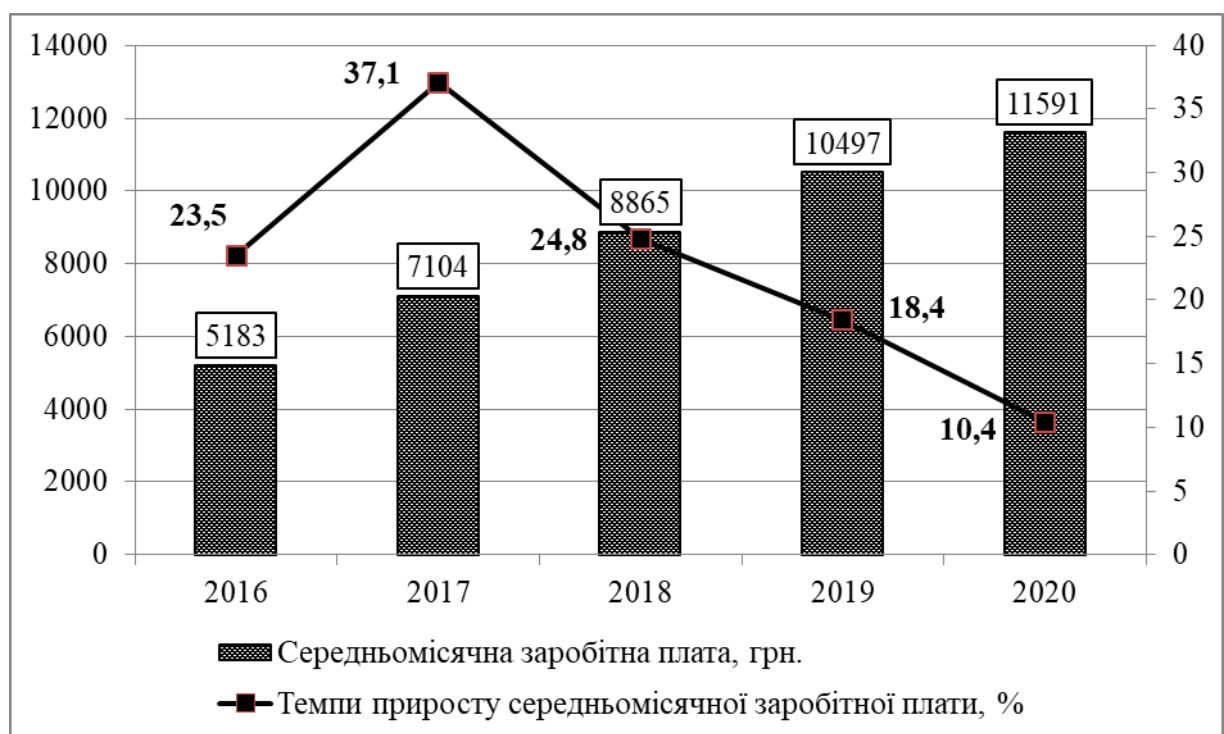

Рис. 2.4. Динаміка середньомісячної заробітної плати у 2016-2020 роках, грн.

Джерело: складено автором на основі даних [20].

Як ми бачимо з рис. 2.4. середньомісячна заробітна плата з кожним роком зростала, проте найвищі темпами зростання середньомісячної заробітної плати припадає на 2017 р., а вже наступного 2018 р. він знизився і така тенденція зберігається аж до 2020 року.

Така ж динаміка характерна і для реальної та номінальної заробітної плати, які наведено на рис. 2.5.

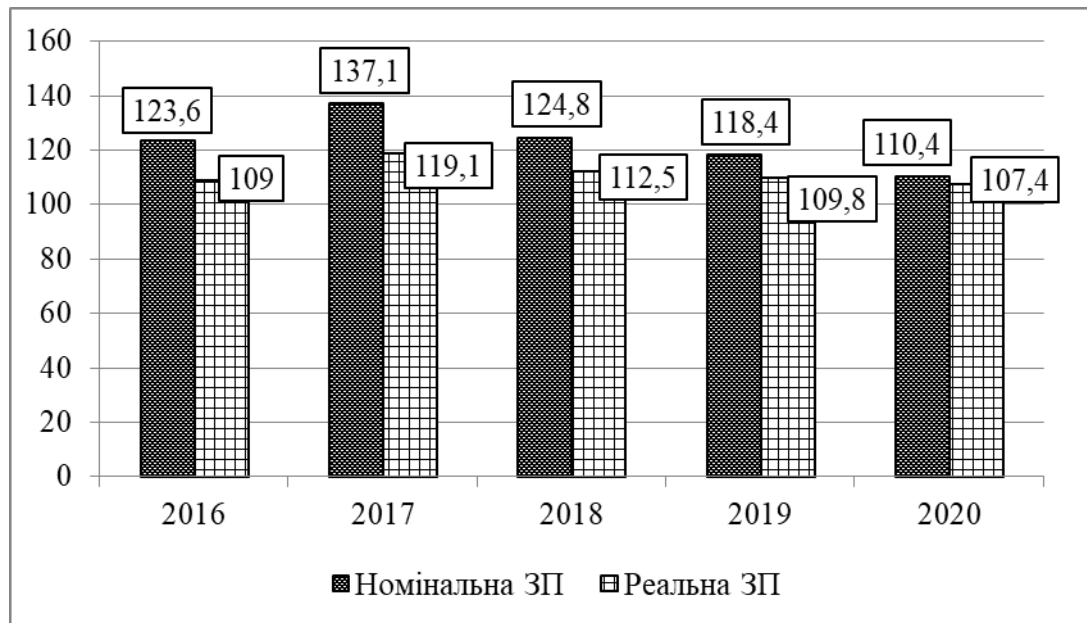

Рис. 2.5. Динаміка номінальної та реальної заробітної плати у 2016-2020 роках, грн.

Джерело: складено автором на основі даних [20].

Ми бачимо, що номінальна та реальна заробітна плата працівників в Україні починаючи з 2018 року і до 2020 року має стійку тенденцію до зниження, що також є важливим чинником, який посилює міграційні процеси робочої сили до інших країн, особливо до країн Європейського Союзу. Це зумовлено тим, що в цих країнах умови та рівень оплати праці набагато вищі, про що свідчать дані табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Основні переваги для українських трудових мігрантів у порівнянні з іншими країнами

Країни	Середня зарплата вища на, %	Вартість життя без вартості оренди житла вища на, %	Оренда житла вища на, %	Заощадження середнього українця, на місяць, грн.
Україна	-	-	-	2500
Польща	149	40	57	15494
Чехія	208	140	182	12526
Німеччина	378	61	91	39 540
Словаччина	181	65	36	18350
Ізраїль	422	61	70	45 205
Угорщина	114	163	207	-321
Литва	195	193	252	5768
Португалія	210	95	316	11 461

Джерело: складено автором на основі даних [14, с. 125].

Отже можемо з впевненістю відзначити, що для більшості українських мігрантів чинником, який вплинув на рішення пошуку роботи за кордоном стала низька оплата праці в Україні та висока за кордоном не зважаючи навіть на те, що проживання та оренда житла там значно вища, все ж заощадження набагато більші.

Варто відмітити, що більше 96% безробітних намагались працевлаштуватись, та організувати власну справу, а пошук підходящої роботи у кожного з них тривав по-різному, проте середній термін пошуку роботи тривав пів року як зазначено в табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Безробітне населення (за методологією МОП)
за тривалістю пошуку роботи у 2016-2020 рр.

Роки	Безробітне населення у віці 15-70 років, усього, тис. осіб	З них особи, які шукали роботу, намагались організувати власну справу		у тому числі за тривалістю пошуку роботи						Середня тривалість пошуку роботи, міс.
		Усього, тис. осіб	у % до всіх безробітних	до 1 міс.	1-3 міс.	3-6 міс.	6-9 міс.	9-12 міс.	більше 12 міс.	
				у % до загального підсумку						
2016	1678,2	1 634,8	97,4	10,5	26,2	21,6	10,0	6,4	25,3	7
2017	1698,0	1 662,5	97,9	12,0	26,1	19,3	9,5	6,4	26,7	7
2018	1578,6	1 546,0	97,9	11,7	28,8	22,8	9,0	6,1	21,6	6
2019	1487,7	1 441,7	96,9	17,4	22,2	28,9	11,2	7,2	487,7	5
2020	1674,2	1625,7	97,1	12,6	22,0	27,3	10,6	6,3	21,2	6

Джерело: складено автором на основі даних [20].

Отже, як бачимо з табл. 2.6. в Україні доволі велика проблема з безробітними громадянами, і хоча з 2016 по 2019 роки кількість безробітного населення значно знизилась, це не говорись, що дана проблема вирішилась, адже в 2020 році показник повернувся майже до позначки 2016 року. Саме явище наявності великої кількості безробітних є негативним соціальним явищем та в подальшому негативно впливає на працівників, оскільки з часом вони втрачають свою кваліфікацію, виникають морально-психологічні

проблеми, які стосуються пошуку роботи та відсутності заробітку, що в свою чергу породжує погіршення матеріального становища. І чим довше триває пошук роботи, тим більше знижується конкурентоспроможність безробітного на ринку праці, оскільки він втрачає свої практичні навички, та не має можливості отримання нових знань та умінь, які постійно виникають та є запорукою успіху в конкурентній боротьбі.

Як вже зазначали раніше, на ринку праці в Україні сформувався не зовсім сприятливий клімат, оскільки кількість безробітних зростає і набуває масового характеру. Саме явище наявності великої кількості безробітних громадян завдає шкоди життєвим цінностям та потребам людей, оскільки породжує стресові явища, такі як неможливість нормально забезпечити родину всім необхідним, а про заощадження взагалі не йде мова. Тобто, зайнятість в нашій країні має свої особливості які викликані сучасними трансформаційними процесами, такими як: а) великі масштаби неформальної зайнятості та оплатою в конвертах без відрахувань у фонди; б) низька ціна робочої сили, що породжує першу проблему.

Отже, безробіття населення працездатного віку є гострою проблемою для економіки країни. Що стосується соціальних наслідків, то вони проявляються в таких негативних явищ як: збільшення частки бідного населення, збільшення інтенсивності міграційних процесів, збільшення асоціальних проявів (агресія, крадіжки, розбій та ін.), поява радикальних угруповань (субкультур); підвищена конфліктність в суспільстві.

Як правило загально економічні та соціальні наслідки прямо впливають і на кожного окремого громадянина. Ці наслідки, які викликані безробіттям теж є негативними та проявляються в:

- обмеженні можливостей громадянина, тобто відсутнє почуття захищеності, свободи, впевненості в завтрашньому дні та ін.;
- деградація особистості через розрив соціальних зв'язків, тобто виникає відчуття непотрібності та безнадійності;
- депресивний стан який породжує різні види залежності та

суїцидальні нахили;

– підрив стійкості та відносин в сім'ї що проявляється в сімейних сварках через втрату ролі годувальника.

Важливою причиною виникнення безробітних є політика влади з питань зайнятості громадян, що призвела до зменшення на ринку праці кількість вакансій, високих вимог до якості роботи працівників та збільшення роботи в небезпечних та шкідливих для здоров'я умовах.

На особистісному рівні також є причини виникнення безробіття які наведено на рис. 2.6.:

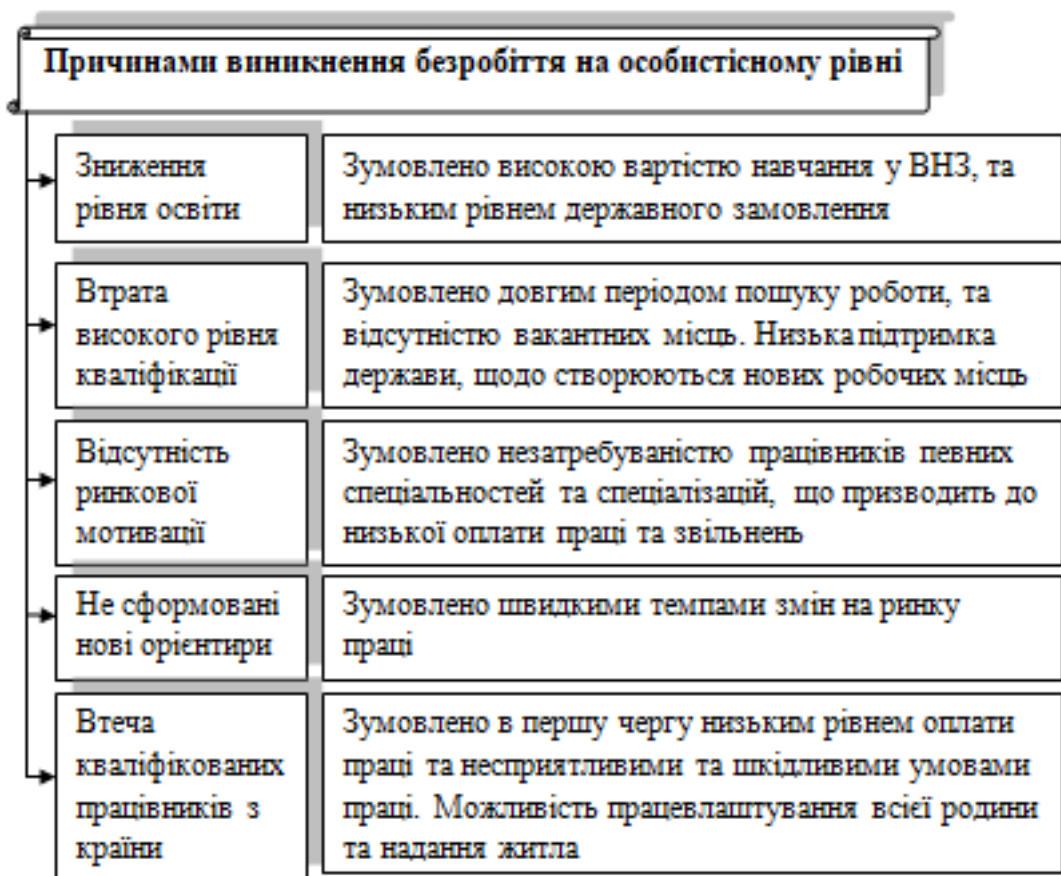

Рис. 2.6. Причинами виникнення безробіття на особистісному рівні

Джерело: складено автором.

Отже, проблеми зайнятості та безробіття негативно впливають, як на окремо взятого працівника, так і на державу та добробут суспільства в цілому. Політика держави, щодо ринку праці, повинна бути направлена на те, щоб якомога швидше зменшити рівень безробітних, щоб працівники в повній мірі могли реалізовувати свої трудові здібності.

Не менш важливим чинником, який впливає на міграційні процеси є можливість самореалізації працівника на своєму робочому місці та отримувати нові знання та можливість кар'єрного зростання. На варто забувати і про таку причину міграції, як військові дії на окупованих територіях Луганської, Донецької областей та АР Крим. Вони також дали значний поштовх в міграційних процесах як в середині країни так і за її межі.

2.2. Оцінка масштабів трудової міграції

При оцінці масштабів трудової міграції українців, варто відмітити, що дані абсолютно точними не можуть бути, оскільки певна частина українських мігрантів виїжджають за кордон не за причиною працевлаштування але залишаються там та в решті решт шукають собі роботу. Не забуваємо і про неофіційне працевлаштування, воно характерне не тільки в середині країни, а й за кордоном. Ну і з рештою методика обліку мігрантів в різних коаїнах дещо відрізняється.

За різними підрахунками в 2020 році за кордон виїхало близько 6-11 млн. громадян нашої країни, і тенденція з кожним роком лише до збільшення. Масштаби трудової міграції в Україні прийняли загрозливий характер по відношенню до розвитку економіки. Зокрема зазначимо, що частка мігрантів в структурі населення віком від 15 до 70 років становить близько 9%, і ця оцінка є неточною, в більшій мірі заниженою, остільки досить багато серед мігрантів нелегалів, і офіційною статистикою не можуть бути пораховані. Науковці припускають, що за кордоном можуть перебувати близько третини українських трудових ресурсів, а це в свою чергу становить загрозу економічній безпеці нашої країни [22]. Можемо з впевненістю стверджувати що Україна увійшла до першої десятки країн постачальників трудових мігрантів в усьому світі.

Більшість вчених припускає, що кількість трудових мігрантів з України вже давно перевалила за 6 млн. осіб, і одночасно за межами можуть

знаходиться близько 4 млн. осіб, при цьому працювати близько 17% працездатного населення України. Як вже зазначали в попередньому розділі, найбільше на це впливає економічний фактор, тобто низька заробітна плата на батьківщині, яка не покриває видатки сім'ї.

Українці і раніше шукали заробітків за межами своєї країни, але за останні п'ять років це набуло глобальних масштабів, до того ж, якщо раніше заробивши кошти заробітчани повертались на батьківщину, то тепер спостерігається тенденція, для якої характерні такі явища, як залишитися за кордоном отримавши громадянство іншої країни та перевезти всю свою родину теж.

Поданим Держприкордонслужби, за останні п'ять років напрямок мігрантів має стійкий характер до збільшення, і виїзд перевищує в'їзд. Приймаючі країни конкурують між собою за українського трудового мігранта. Найбільший попит на українських трудових мігрантів в країнах ЄС: Польщі, Німеччині, Італії, Литві. Так зокрема Польські видання відзначають, що для підтримки економіки цієї країни необхідно залучати кожного року близько 5 млн. осіб трудових мігрантів, зокрема для українців Польща видала запрошення на роботу в 2020 році близько 3 млн. точних статистичних даних щодо руху трудових мігрантів з України немає, але можна спиратися на різні соціологічні дослідження які досить точно можуть це відобразити.

Також варто відмітити, що в 2020 році пандемія COVID-19 різко вплинула на всі форми людської мобільності, включаючи міжнародну міграція. По всьому світі відбувались часткові та на визначений термін закриття національних кордонів і серйозні порушення міжнародних поїздок змусила сотні тисяч людей скасувати або відкласти плани переїзду за кордон. Сотні тисяч мігрантів застрягли, не змогли повернутися до своїх країн, а інші були змушені повернутися в свої країни раніше, ніж планувалося, коли можливості працевлаштування вичерпалися, а школи закрилися.

Основні дослідження показують, що порушення, викликані пандемією COVID-19, могли зменшити кількість міжнародних мігрантів приблизно на 2

мільйони у всьому світі до середини 2020 р., що відповідає зменшенню приблизно на 27 відсотків [23] .

Досліджуючи міграційні процеси в Україні, варто відмітити, що у 2018-2019 рр. спостерігались найвищі показники міграційного руху населення, в 2020 році дещо знизились в зв'язку з пандемією COVID-19 (рис. 2.7).

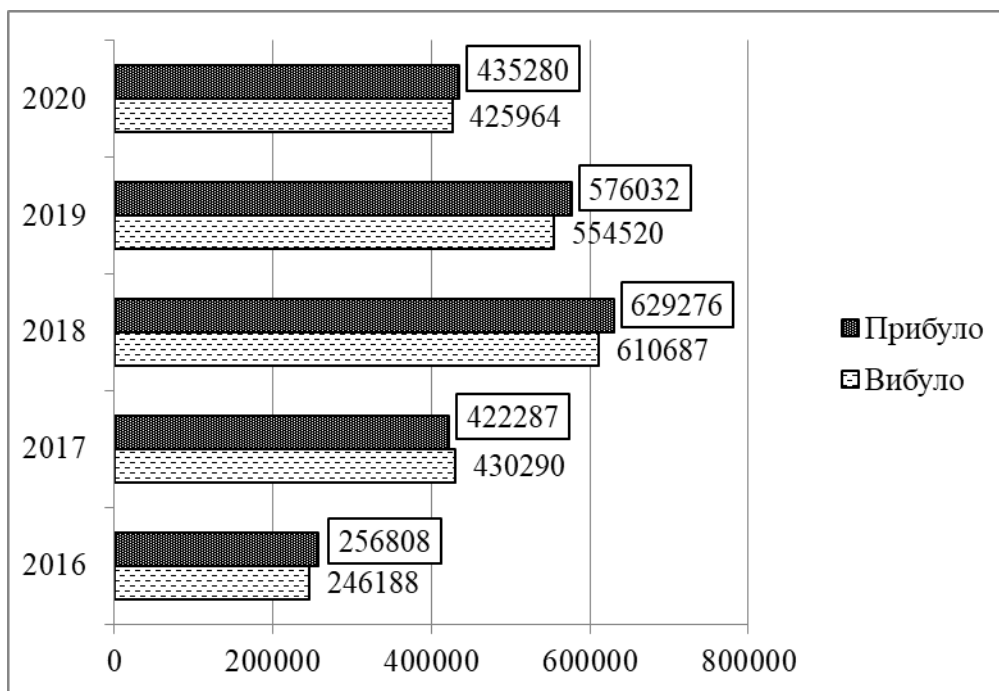

Рис. 2.7. Міграція населення України у 2016-2020 рр., осіб

Джерело: складено автором на основі даних [20]

Здебільшого це обумовлено тим, що у більшості українців зменшився рівень доходу на фоні світової фінансової кризи та кризи в середині країни, яка посилилась в зв'язку з пандемією COVID-19. Тому більшість безробітних ринулись за кордон у пошуках роботи.

Досліджуючи та аналізуючи особливості міжнародної міграції українців, а саме – їх вибуття до інших країн, які наведено на рис. 2.8. можемо чітко побачити загальну тенденцію, за останні п'ять років. А саме те, що кількість мігрантів з нашої країни мала стійку тенденцію до збільшення починаючи з 2016 року і аж до 2019 року, і лише в 2020 році в зв'язку з пандемією дещо знизила свої показники.

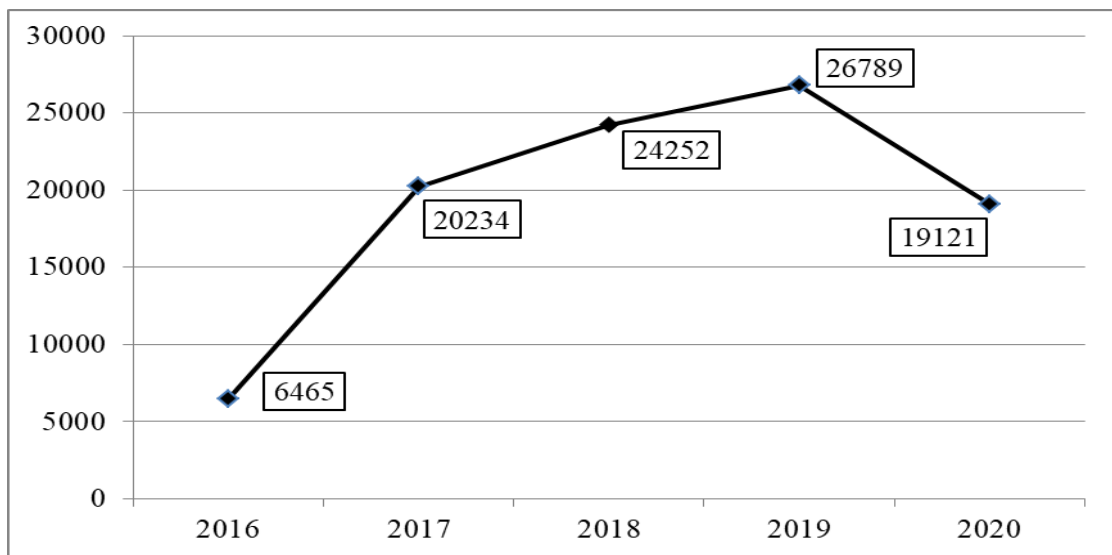

Рис. 2.8. Динаміка мігрантів з України у 2016-2020 рр., осіб

Джерело: складено автором на основі даних [20]

Очікується, що потоки грошових переказів в Україну зменшаться у 2020 році порівняно з рівнем до COVID-19.

Також варто зазначити, що найбільше українців виїхали з України з Харківської обл., а також з м. Києва (рис. 2.9).

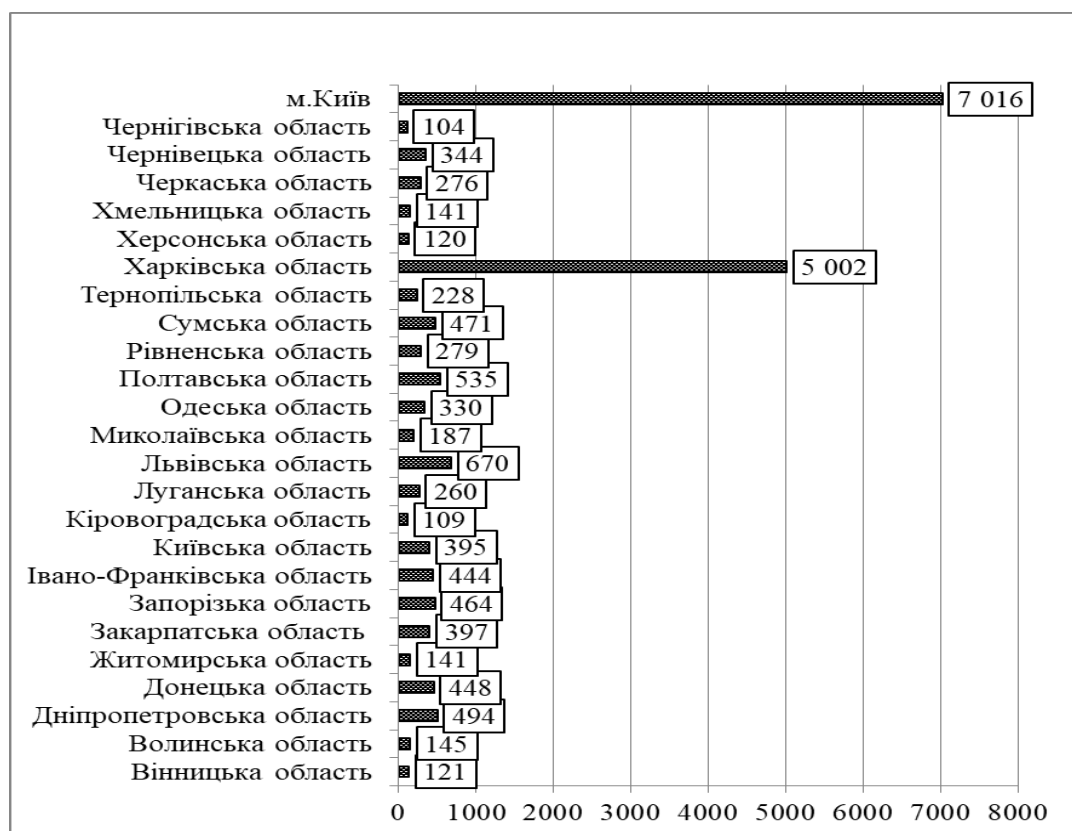

Рис. 2.9. Регіональна структура мігрантів з України у 2020 р., осіб

Джерело: складено автором на основі даних [20]

В загальній структурі мігрантів з України статева структура постійно змінювалась, проте, протягом досліджуваного періоду, найбільшу частку складали чоловіки (рис. 2.10).

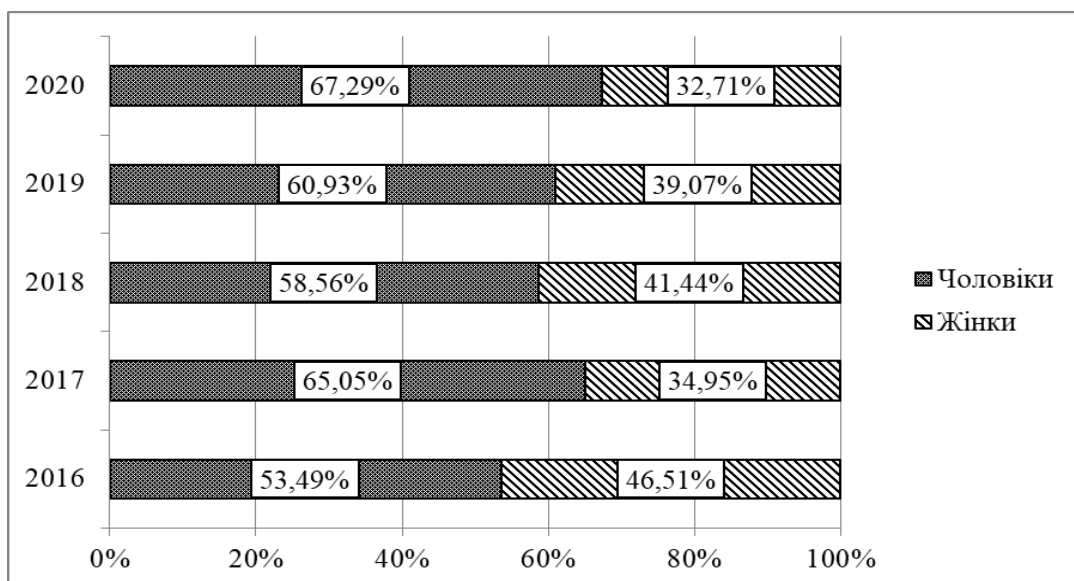

Рис. 2.10. Статева структура мігрантів з України у 2016-2020 рр., %

Джерело: складено автором на основі даних [20]

Такі дані свідчать про те, що здебільшого мігранти виконують важку, низько кваліфіковану роботу, на яку ідуть в переважній більшості чоловіки, адже для цього потрібні значні фізичні зусилля та витривалість. Якщо в 2000 роках ми констатували здебільшого серед мігрантів жінок, які їхали в країни Європи працювати в готелях, кафе, ресторанах то нині зросла саме чоловіча міграція на будівництво, заводи, сільське господарство та ін. Але в зв'язку з пандемією, все ж буде, скорочення грошових переказів, що матиме серйозні фінансові та соціальні наслідки, які разом з скорочення інших міжнародних фінансових потоків через пандемію вимагатиме формування національних стратегій та міжнародне співробітництво для пом'якшення таких несприятливих наслідків.

Аналізуючи вікову структуру мігрантів, зазначимо, що у 2020 р. найбільшу частку склали мігранти віком 20-24 років, тобто активна молодь, яка щойно закінчила навчатися та вийшла на ринок праці в пошуках роботи (рис. 2.11).

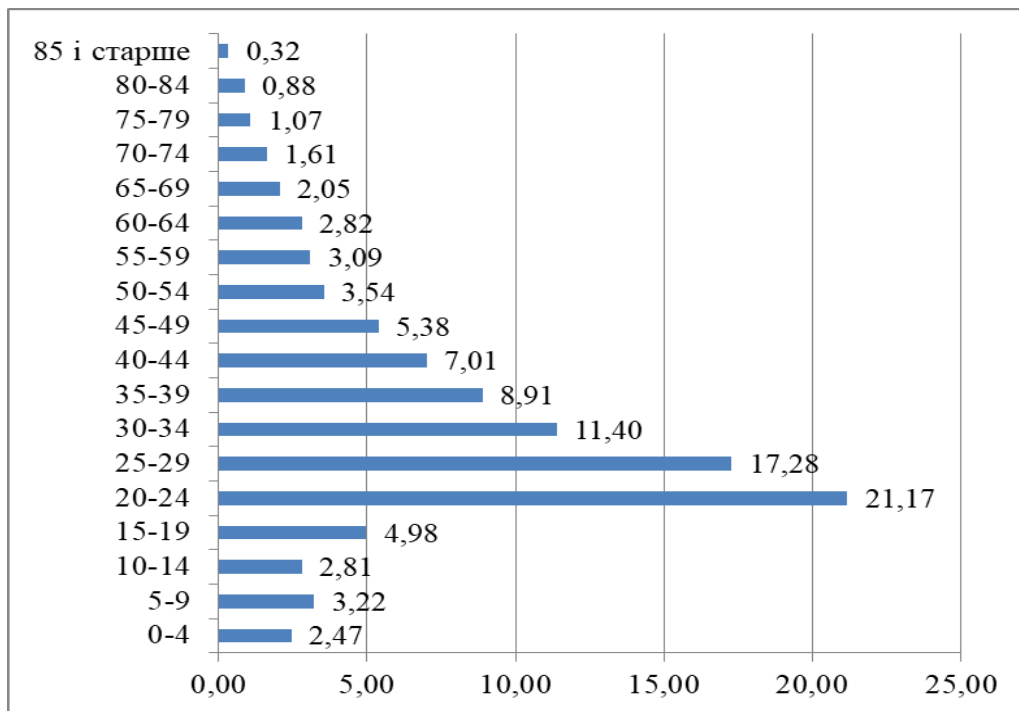

Рис. 2.11. Вікова структура мігрантів з України у 2020 р., %

Джерело: складено автором на основі даних [20]

Тобто, така тенденція лише підкреслює проблему безробіття в країні, оскільки часто, перше робоче місце випускнику вишу складно знайти і причина не в низькій заробітній платі, а в можливості набути досвіду, але такого вільного місця просто немає. Також посилює цю проблему і кількість студентів з України які навчаються за кордоном, і після закінчення свого навчання в Польщі, Чехії, Словаччині, Німеччині, Франції і т. д. вони прагнуть працевлаштуватись саме там, за кордоном, маючи для цього більше шансів та можливостей зробити гарну кар'єру.

Як бачимо, найбільше українців виїздить до європейських країн, а найменша – до Австралії та Океанії (рис. 2.12). Це обумовлено здебільшого тим, що Україна прийняла курс на євроінтеграцію і ці процеси та додаткові програми країн Європейського Союзу сприяють виїзду вітчизняних працівників як в рамках обміну досвідом так і в загальних потребах цих країн в додатковій робочій силі. Деякі країни в конкурентній боротьбі створюють більш сприятливі умови для українських мігрантів тим самим заохочуючи їх цим до працевлаштування саме в них.

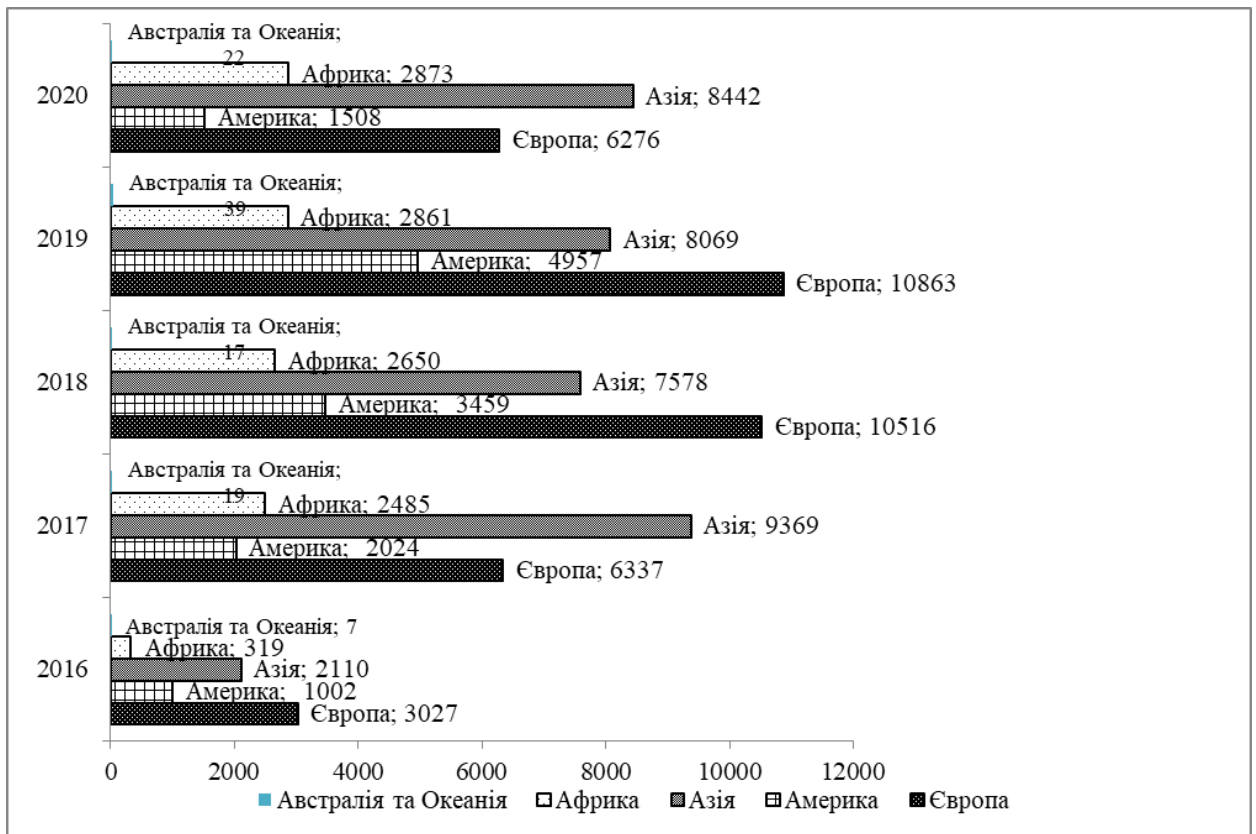

Рис. 2.12. Географія міграції з України у 2016-2020 рр., осіб

Джерело: складено автором на основі даних [20]

Досліджуючи кількість українських мігрантів до інших країн, варто відзначити найбільшу частку у 2019 р. саме до європейських країн, яка склала майже 41% (рис. 2.13).

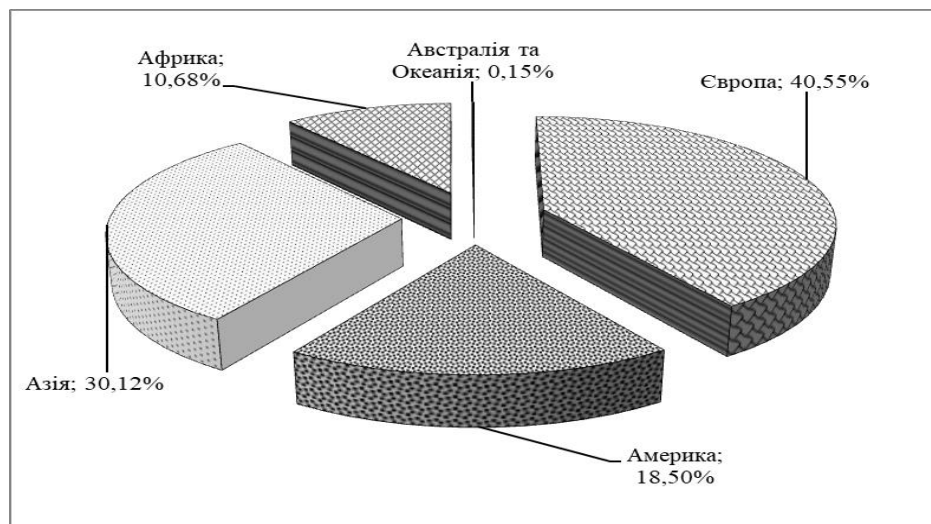

Рис. 2.13. Географічна структура міграції з України у 2019 р., %

Джерело: складено автором на основі даних [20]

Це зумовлено економічними причинами, а саме тим, що у країнах ЄС

рівень оплати значно вищий, ніж в Україні, що підтверджують дані рисунку 2.14.

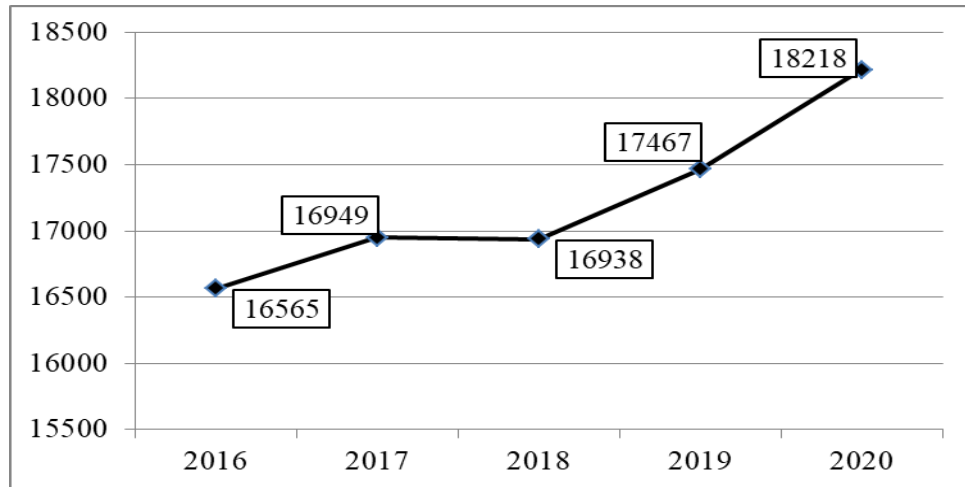

Рис. 2.14. Середній дохід працівників у ЄС, євро

Джерело: складено автором на основі даних [21]

Отже, такий рівень оплати праці лише сприяє зростанню потоків українських трудових мігрантів до країн Європейського Союзу, де крім високої заробітної плати більш комфортні умови праці і є можливість працевлаштування всієї родини. Зазначимо, що серед країн найбільше українців у 2020 році мігрувало до Російської Федерації, а також до Німеччини, Польщі та Білорусі (рис. 2.15).

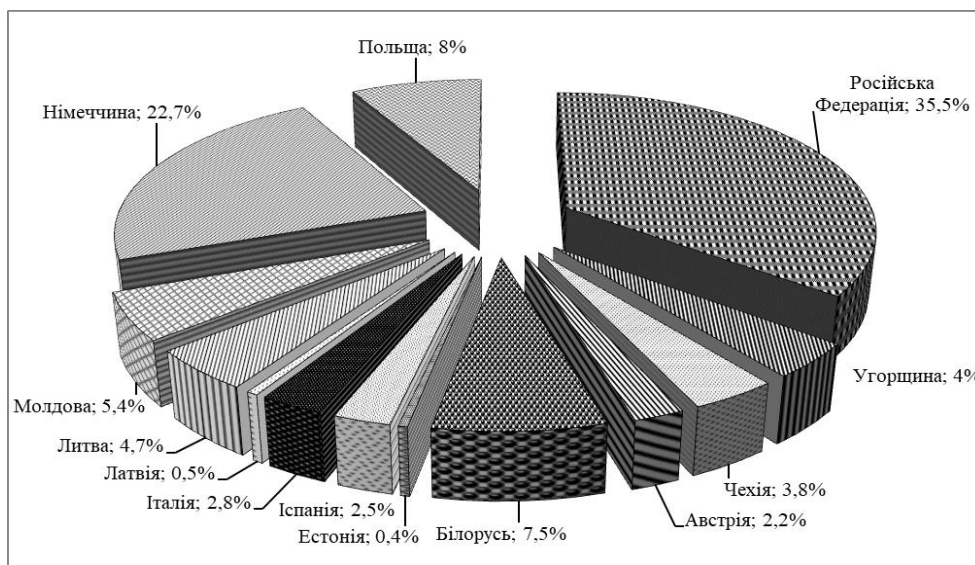

Рис. 2.15. Географічна структура міграції з України до європейських країн у 2020 р., %

Джерело: складено автором на основі даних [20]

Відмітимо, що хоч першість і лишилася за Росією як країни куди найбільше їдуть на заробітки українці, після подій 2014 року та анексії Криму і подій на Сході України, кількість мігрантів туди значно зменшилась. Їх потік обумовлений декількома причинами, зокрема відсутністю мовного бар'єру, звичаїв та культури. На другому місці за пріоритетністю міграції знаходиться Німеччина, а на третьому – Польща.

Аналізуючи міграційні потоки українців до країн Америки, зазначимо, що переважна їх більшість виїхала до США (рис. 2.16).

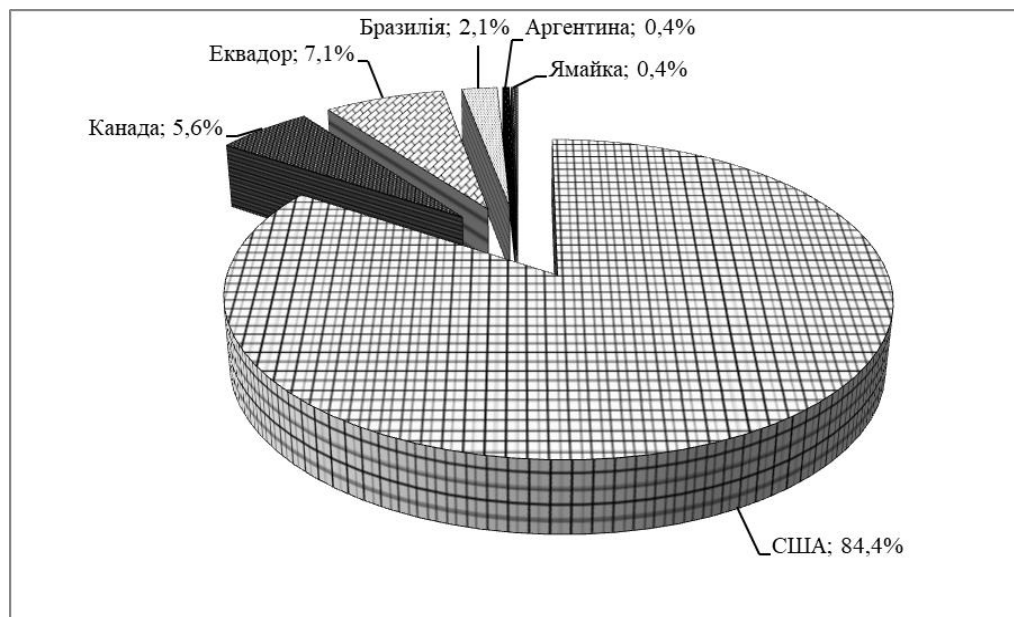

Рис. 2.16. Географічна структура міграції з України до країн Америки у 2020 р., %

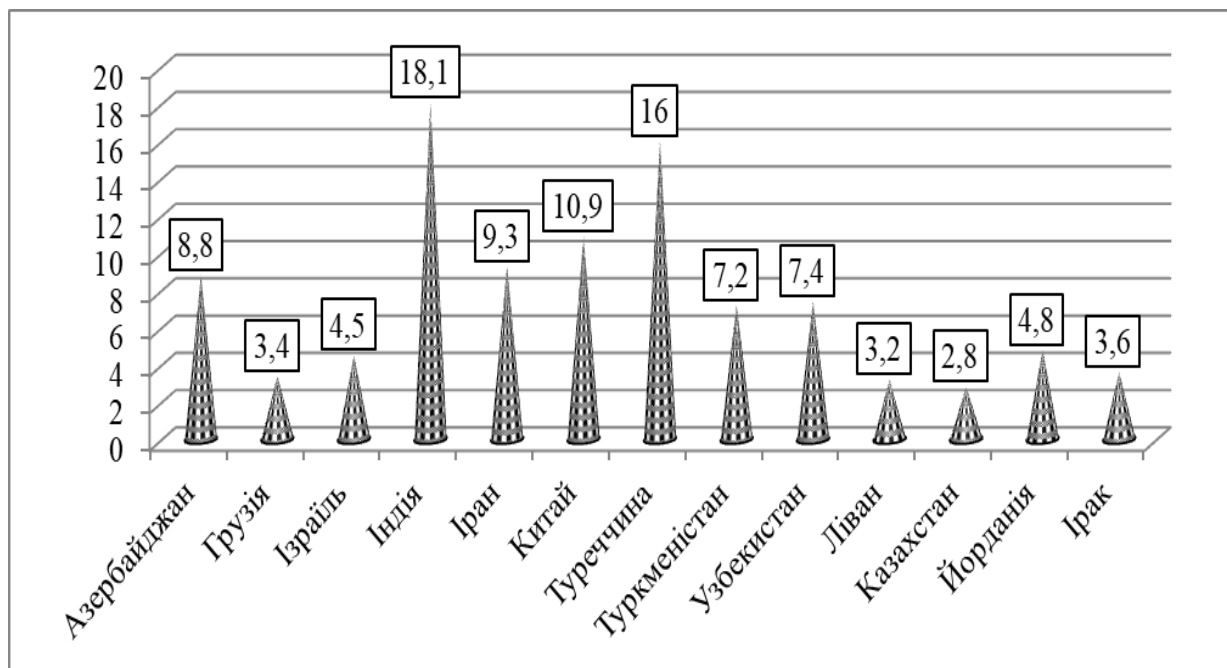
Джерело: складено автором на основі даних [20]

Це зумовлено спрощеними умовами міграції до США, в той час як до Канади, здебільшого мігранти їдуть на постійне місце проживання. Серед лідерів країн міграції до Америки є і Еквадор.

З країн Азії перше місце щодо прийому українським мігрантів в 2020 році очолює Індія, на другому Туреччина, а на третьому Іран (рис. 2.17).

Варто відмітити, що тенденція за останні п'ять років майже кожного року змінювалась, віддаючи пріоритетність різним країнам, ця тенденція залежить від низки причин, зокрема економічному сплеску в розвитку, чи необхідністю в певних спеціалістах в тій чи іншій галузях, зокрема в

медицині, будівництві чи промисловості.

**Рис. 2.17. Географічна структура міграції з України
до країн Азії у 2020 р., %**

Джерело: складено автором на основі даних [20]

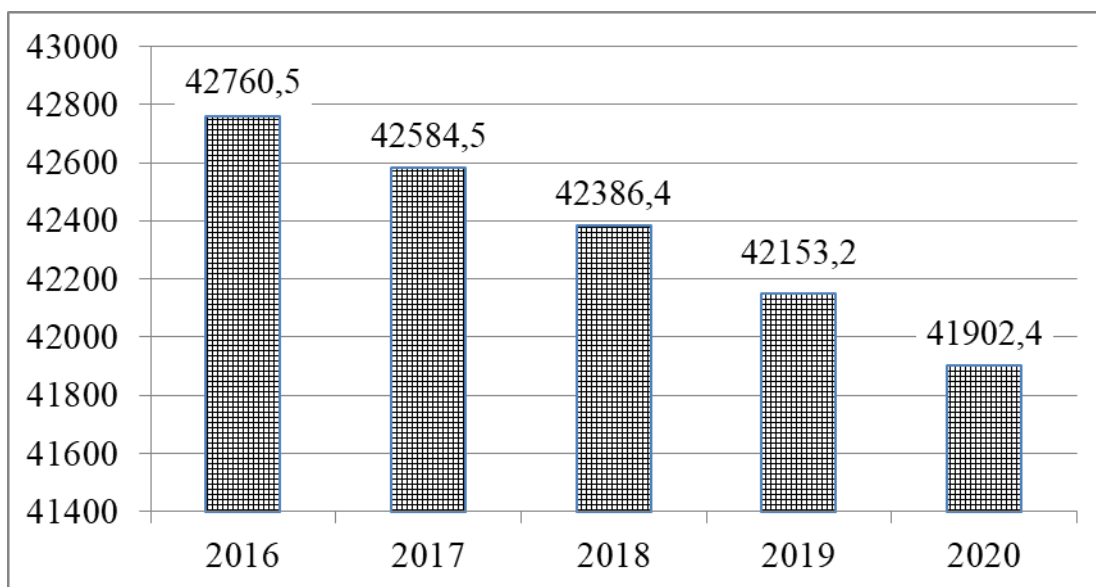
Як ми вже відмітили значна кількість українських трудових мігрантів працюють в Туреччині, це здебільшого готельно-ресторанний бізнесі, аніматори, кафе, в сфері розваг та на будівництві. В Узбекистані, Азербайджані, Туркменістані інтенсивно розвиваються будівельні та авіаційні галузі економіки.

Останнім часом значний попит на українських працівників демонструє Ізраїль. До центрів зайнятості направляються запити на працівників певних професій та пропонуються значні заробітки. Але при працевлаштуванні до цієї країни виникають певні перепони, зокрема вони стосуються медичного контролю майбутніх працівників, який не всі можуть та здатні пройти, до того ж його потрібно пройти в приймаючій країні і він коштує дорого, а за його результатами є значна кількість відмов. До того ж цій країні доволі високі ціни на проживання, харчування та як вже зазначалось, медичне обслуговування. Тому на фоні всього вище зазначеного найбільш сприятливими для працевлаштування та проживання є європейські країни.

2.3. Соціально-економічні наслідки трудової міграції для економіки України

Країни-донори робочої сили стикаються як з негативними так і з позитивними наслідками для свого соціально-економічного розвитку, які зумовили потоки трудових мігрантів. Головним негативним наслідком є відтік економічно-активного населення що призводить до дефіциту на ринку праці кваліфікованих працівників і як наслідок зменшення загальної чисельності населення країни.

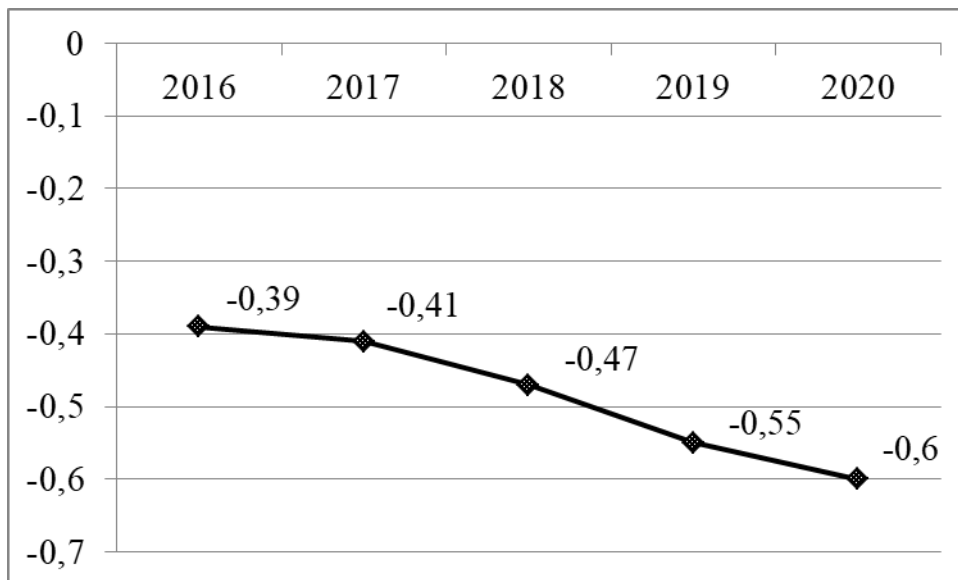
Отже, в результаті, це впливає на показники загального та постійного населення які наведено на рис. 2.18, 2.19, 2.20.

**Рис. 2.18. Динаміка наявного населення України
у 2016-2020 рр., тис. осіб**

Джерело: складено автором на основі даних [20]

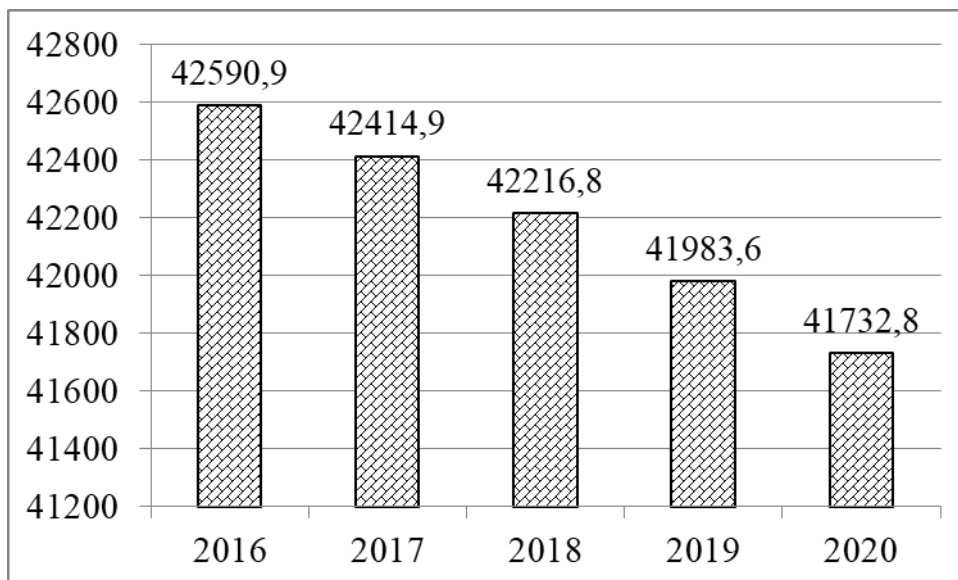
Як видно з рис. 2.18. кількість наявного населення України щороку зменшується. Якщо аналізувати темпи зменшення даного показника то ми спостерігаємо стабільну його регресію. Найвищий темп зменшення спостерігався у 2020 р. (рис. 2.19).

**Рис. 2.19. Темп зміни чисельності наявного населення України
у 2016-2020 рр., тис. осіб**

Джерело: складено автором на основі даних [20]

Відповідно такі тенденції призводять і до зміни чисельності і постійного населення, воно також зменшується протягом останніх п'яти років. (рис. 2.20).

**Рис. 2.20. Динаміка постійного населення України
у 2016-2020 рр., тис. осіб**

Джерело: складено автором на основі даних [20]

Відмітимо, що з рис. 2.20 видно, що найбільший темп зменшення постійного населення припадає на 2020 рік. Проте варто зазначити, що

офіційний перепис населення України було проведено ще у 2001 р. і нині доволі складно точно обрахувати кількість населення в Україні, за комплексною статистичною методикою було визначено, що без урахування окупованих та анексованих територій та відтоку трудових мігрантів в країні нині проживає близько 37,289 млн. осіб [24], що в свою чергу, значно відрізняється від даних Державної служби статистики України. При цьому мешканців Західної України стало на 25% менше, що зумовлено значним відтоком жителів цього регіону за кордон як трудових мігрантів.

В такому разі, виникає необхідність дослідити зміну кількості економічно активного населення України (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

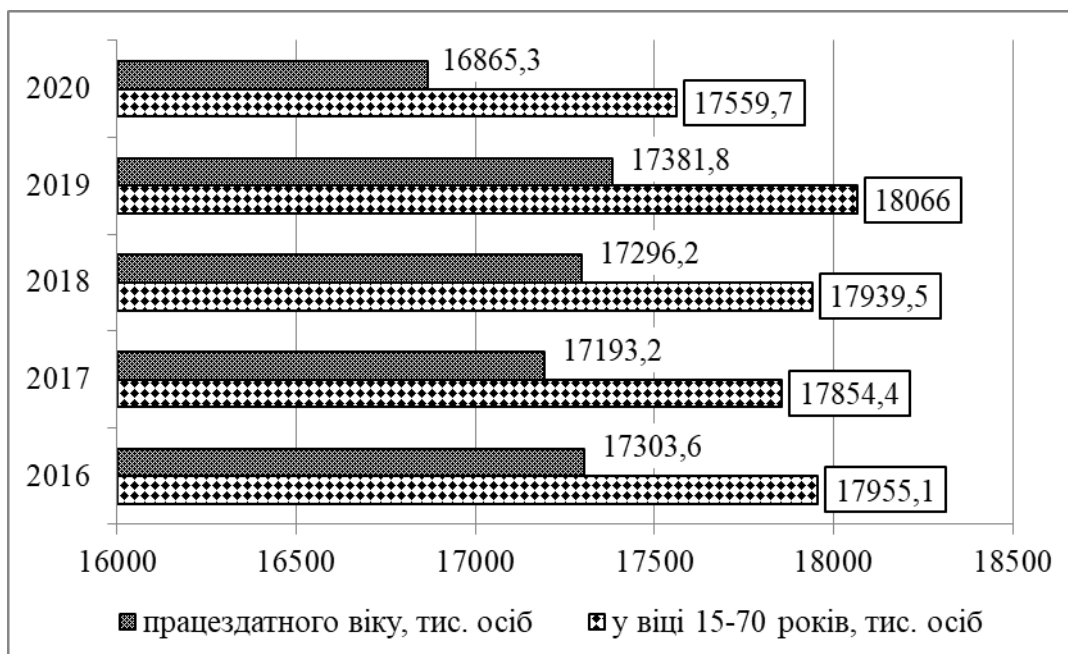
Кількісна характеристика економічно активного населення

України у 2016-2020 рр., тис. осіб

Роки	Економічно активне населення		Відхилення			
	у віці 15-70 років	працездатного віку	Абсолютне, тис. осіб		Темп приросту, %	
			у віці 15-70 років	працездатного віку	у віці 15-70 років	працездатного віку
2016	17955,1	17303,6	-142,8	-92,4	-0,79	-0,53
2017	17854,4	17193,2	-100,7	-110,4	-0,56	-0,64
2018	17939,5	17296,2	85,1	103,0	0,48	0,60
2019	18066,0	17381,8	126,5	85,6	0,71	0,49
2020	17559,7	16865,3	-506,3	-516,5	-2,81	-3,01

Джерело: складено автором за даними [20]

Як бачимо, кількість економічно активного населення у віці 15-70 років найбільше зросла у 2019 р., а в інші роки вона зменшувалась, причому найбільше – у 2020 р. Також зазначимо, що кількість економічно активного населення України працездатного віку мала тенденцію до зростання і в 2018 році (рис. 2.21).

**Рис. 2.21. Динаміка економічно активного населення України
у 2016-2020 рр., тис. осіб**

Джерело: складено автором на основі даних [20]

Найбільший темп зростання економічно активного населення України працездатного віку спостерігалось у 2019 р., а зменшення – у 2020 р.

Надалі проаналізуємо динаміку зайнятого населення України (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Динаміка кількості зайнятого населення України у 2016-2020 рр., тис. осіб

Роки	Зайняте економічно активне населення		Відхилення			
	у віці 15-70 років	працездатного віку	Абсолютне, тис. осіб		Темп приросту, %	
			у віці 15-70 років	працездатного віку	у віці 15-70 років	працездатного віку
2016	16276,9	15626,1	-166,3	-115,9	-1,01	-0,74
2017	16156,4	15495,9	-120,5	-130,2	-0,74	-0,83
2018	16360,9	15718,6	204,5	222,7	1,27	1,44
2019	16578,3	15894,9	217,4	176,3	1,33	1,12
2020	15890,7	15196,6	-687,6	-698,3	-4,2	-4,4

Джерело: складено автором за даними [20]

З таблиці 2.8 бачимо, що кількість зайнятого економічно активного населення віком 15-70 років почала зменшуватись у 2017 та 2020 роках, а

найбільший темп зменшення зафіксовано у 2020 р. Проте позитивним є зростання показника у 2018 та 2019 роках. Кількість зайнятого економічно активного населення працездатного віку зменшилась також у 2017 та 2020 рр., а у 2019 р. зафіксовано найбільший темп зростання показника (рис. 2.22).

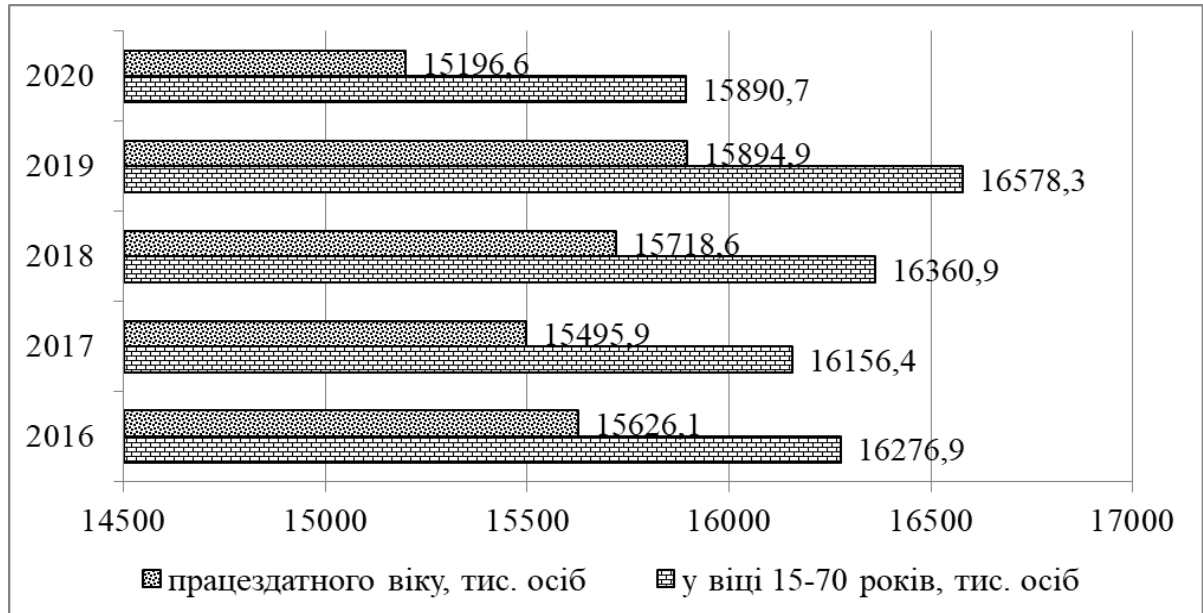

Рис. 2.22. Динаміка зайнятого економічно активного населення України працездатного віку та у віці 15-70 років у 2016-2020 рр., тис. осіб

Джерело: складено автором на основі даних [20]

Як ми і відмічали раніше, позитивним моментом від міграції трудових ресурсів з країни для економіки полягають в грошових переказах мігрантів. У 2018 році Національний Банк України змінив методику оцінки приватних грошових переказів громадян, взявши за основу стандарти ЄС.

Згідно уточнених даних НБУ, у 2020 році грошові перекази до України з-за кордону складала біля 9,3 млрд. доларів. Ці перекази більш ніж у 6 разів перевищують прямі іноземні інвестиції за 2020 р., які НБУ оцінено у 1,9 млн. дол. США. Отже, згідно оновлених даних НБУ, у 2019-2020 рр. трудові мігранти переказали до України 23,8 млрд. дол. США. і ця сума більша, ніж усі валютні резерви країни, що на початку 2019 р. становили 18,8 млрд. дол. США. Ця сума також більша, ніж виділені МВФ кошти згідно програми розширеного фінансування, за якою Україна вже отримано 7,62 млрд. дол. США [25].

«Необхідність зробити нові розрахунки в Нацбанку пояснили появою нових даних, які підтвердили зміни в міграційних потоках українських працівників за останні 3 роки. Тепер при оцінці приватних грошових переказів НБУ буде спиратися не лише на звітність офіційних каналів переказу грошей, але й на результати опитувань, які дозволяють оцінити обсяги неформальних переказів - в готівковій або товарній формі. В НБУ звернули увагу на два головні чинники, які вплинули на переоцінку платежів. По-перше, виникла необхідність уточнити рівень платежів «неформальними каналами» з Польщі, яка стала головною країною призначення для українських трудових мігрантів. Оскільки працюють вони там переважно короткостроково, то і зароблені кошти привозять в основному особисто. З іншого боку, скоротилися офіційні перекази з Росії. Це сталося через адміністративні обмеження на використання міжнародних платіжних систем між Україною і Росією. Як наслідок - зросла частка неформальних переказів, які врахувались додатково» [25].

Оскільки в 2018 році спостерігались тенденції зростання економічно активного населення, тому є необхідність розглянути і тенденції грошових переказів за цей рів. Загалом, за даними Приват Банку, у 2018 на початку 2019 року, найбільше переказів трудових мігрантів зафіксовано із США (рис. 2.23).

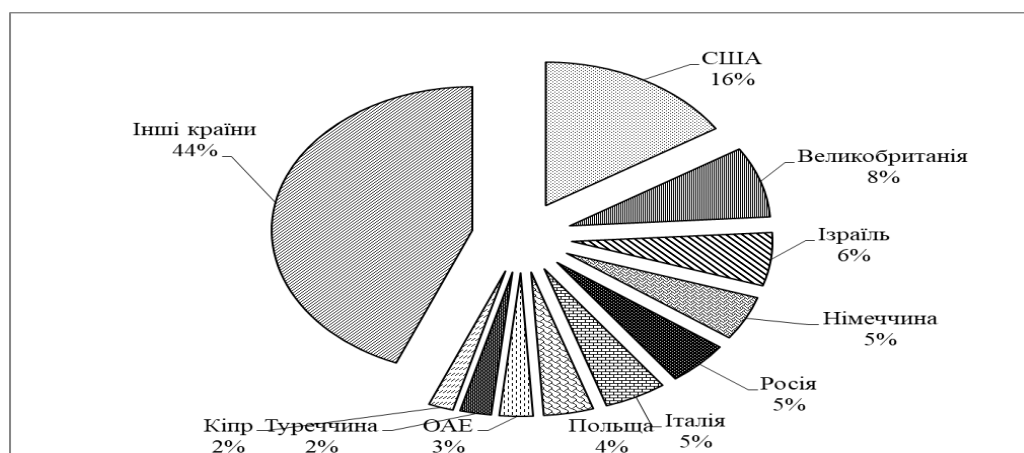

Рис. 2.23. Географічна структура переказів українських мігрантів у 2018 початку 2019 року, %

Джерело: складено автором на основі даних [26]

Як повідомляє НБУ в своєму звіті, за 2020 рік обсяг грошових переказів виріс на 1,7%, або 200 млн. дол. США, тоді як даний показник в 2019 році становив 11,9 мільярда доларів, тобто зменшення до 12,1 млн. дол. США. Якщо ж порівнювати обсяг грошових переказів трудових мігрантів в Україну з-за кордону за грудень, то він в 2020 році становив 1,3 мільярда доларів, що на 3,5 відсотка, або на 38,2 мільйона доларів більше, ніж у грудні 2019 року (1,09 мільярда доларів). Але в зв'язку з пандемією, та детальними перевітками на кордоні в Україну неформальними каналами було переказано 4,7 мільярда доларів, що на 1,2 мільярда доларів менше, ніж за аналогічний період минулого року (5,8 мільярда доларів) [27].

Загалом у 2020 р. за обсягами переказів українських мігрантів найбільшу частку займали перекази із США (рис. 2.24).

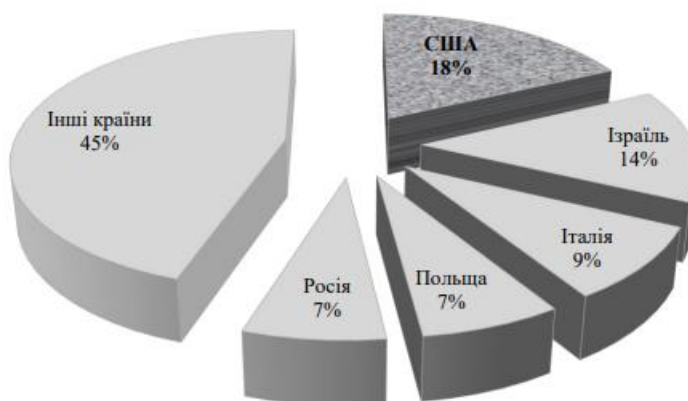

Рис. 2.24. Географічна структура переказів українських мігрантів у І-ІІІ кв. 2020 р., %

Джерело: складено автором на основі даних [28]

Але є певні сумніви в правдивості таких даних, і за іншими даними, лідером серед країн, з яких українські трудові мігранти переводили кошти до України, стала Польща (3,68 млрд. дол. США). Другою в рейтингу виступає Росія (1,23 млрд. дол. США), і на третьому місці Чехія (1,11 млрд. дол. США). З країн Європейського Союзу (7,85 млрд. дол. США) та з країн СНД (1,36 млрд. дол. США).

Отже, за даними міграційної та прикордонної служби, географічна

структура переказів українських мігрантів мала мала дещо інший вигляд (рис. 2.25).

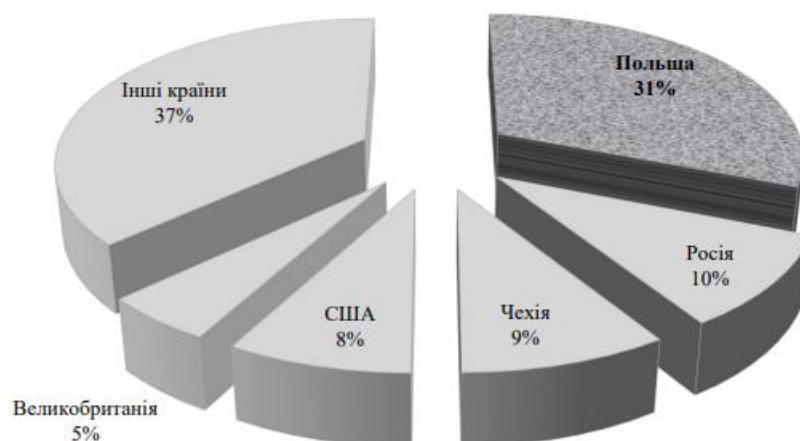

Рис. 2.25. Географічна структура переказів українських мігрантів у 2020 р. загалом, %

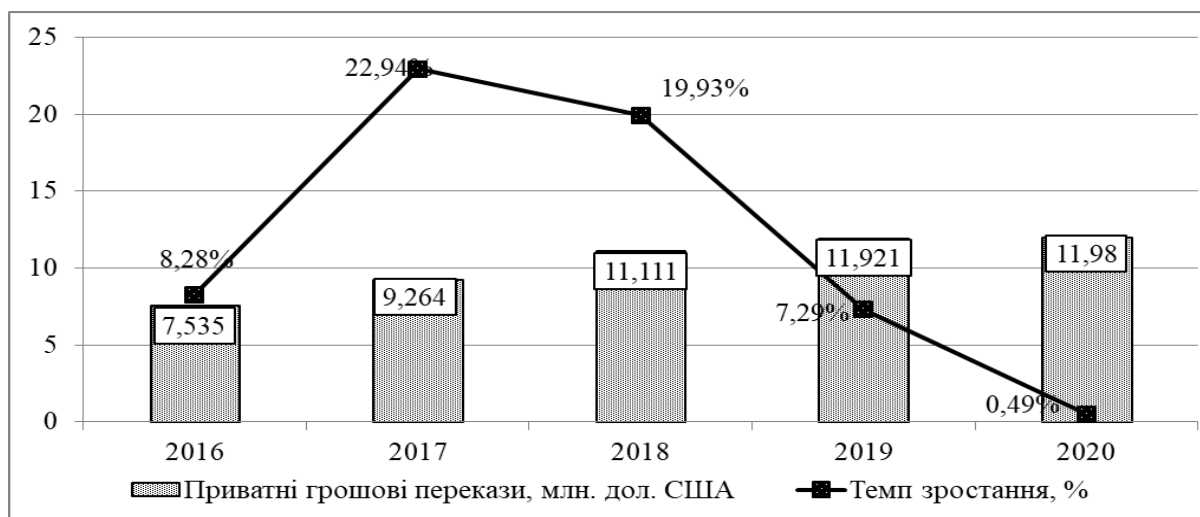
Джерело: складено автором на основі даних [29]

Отже, зважаючи на масштаби переказів трудових мігрантів з України, дані фінансові надходження для української економіки стали «рятівною пігулкою» та виступили позитивним чинником від зовнішньої трудової міграції, в результаті якої лєвова частка зароблених коштів все ж таки повертається на Україну та виступає додатковим стимулом для соціально-економічного розвитку країни. Це виражається в таких економічних заходах як підтримка відповідного курсу національної валюти та її зміцненню, покращення фінансових можливостей щодо споживання домогосподарств та ін. в нашої країни є великий потенціал щодо природних та людських ресурсів, ми маємо свою впізнавану у світі культуру та традиції, проте значне навантаження економічних зрушень покладається на кошти які надходять в країну завдяки трудових мігрантів в яких здебільшого за кордоном некваліфікована праця, і даний позитивний ефект працює лише в короткостроковому періоді. Інша «сторона медалі» від міграційних процесів є довгостроковою і її характер негативний для соціально-економічного розвитку країни, оскільки в короткостроковому періоді перекази є суттєвими, але якщо дане питання розглядати в перспективі то їх потік з часом

зменшується, в зв'язку з тим, що трудовий мігрант з часом «осідає» в приймаючій країні, відрахування до пенсійного фонду скорочуються, а економіка переходить в кризовий стан в зв'язку з відсутністю необхідної кількості робочої сили та відсутністю стимулів щодо залучення трудових мігрантів з інших країн.

Досліджувати та оцінювати вплив трудової міграції на соціально-економічний розвиток України можна за допомогою багатьох чинників, зокрема розглядаючи кількості трудових мігрантів в динаміці, також через зростання рівня життя населення, яке працює за кордоном та відправляє гроші на батьківщину своїм родинам та ін.

Проведемо оцінку впливу грошових переказів трудових мігрантів на економіку країни. Зокрема розглянемо їх вплив на економіку України дослідивши їх частку в структурі валового внутрішнього продукту. Як ми відмічали в попередніх питаннях, кількість трудових емігрантів за кордон, за останні п'ять років збільшилась, відповідно величина грошових переказів також повинна мати подібну тенденцію (рис. 2.26).

**Рис. 2.26. Динаміка грошових переказів до України
у 2016-2020 рр., млрд. дол. США**

Джерело: складено автором на основі даних [28]

Як ми бачимо з рис. 2.26. перекази з кожним роком збільшувались, але зростання відбувалось з різним темпом, і в 2017 році темп був найбільший склавши 22,9%, потім тенденція збільшення показника приватних переказів

збавила темп і в 2020 році він був зовсім незначний, близько 0,5%, це пов'язано з кризовими явищами в економіках країн світу, на фоні пандемії COVID-19, і велика кількість мігрантів повернулась на батьківщину раніше зазначених трудових домовленостей.

Оскільки фінансові надходження від мігрантів є доволі значними, на нашу думку, варто їх дослідити в структурі ВВП країни (рис. 2.27).

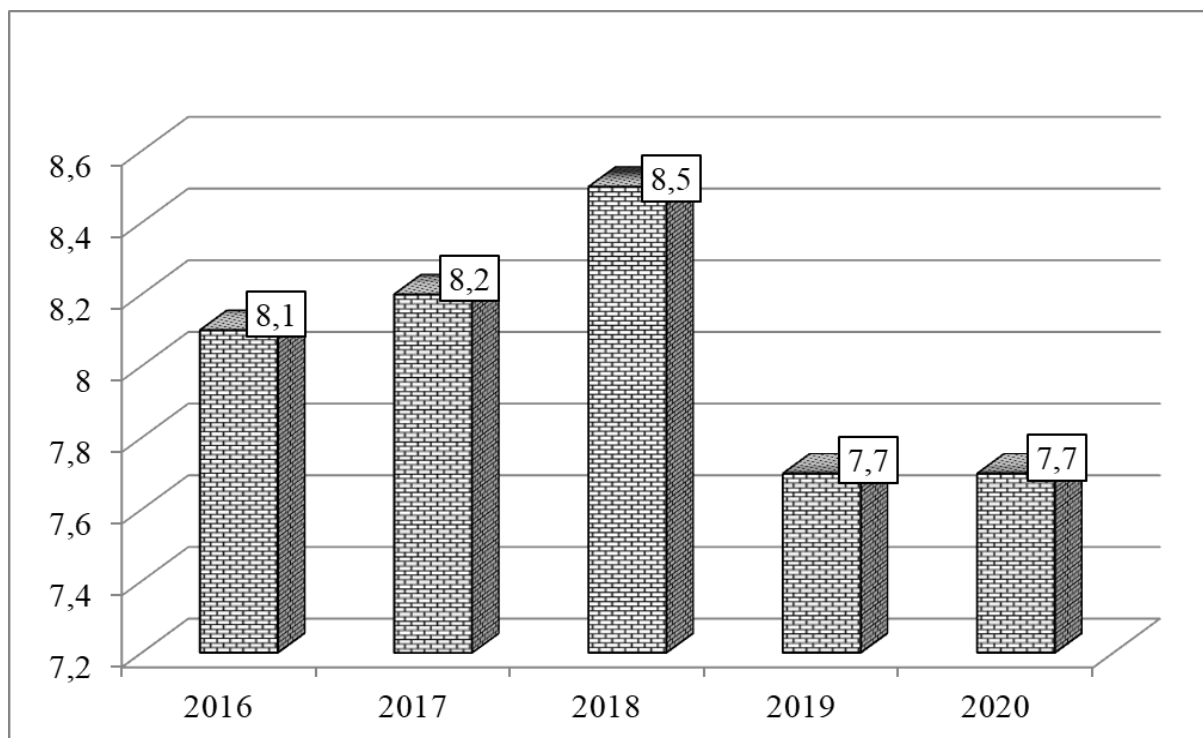

Рис. 2.26. Частка грошових переказів у ВВП України у 2016-2020 рр., %

Джерело: складено автором на основі даних [28]

Отже, грошові надходження на Україну від трудових мігрантів безсумнівно справляють позитивний вплив на соціально-економічний розвиток нашої країни, це проявляється в тому, що:

- особисті перекази трудових мігрантів мають проциклічний характер, тобто, розвиваються синхронно та дублюють цикли розвитку економіки;
- покривають дефіцит торгового балансу та є значним зростаючим елементом платіжного балансу країни;
- виступають стимулом розвитку таких секторів економіки як роздрібна торгівля, будівництво, транспорт та інших, які сприяють перебудові та розвитку економіки країни;

- відіграють значну роль в зростанні ВВП країни;
- мають значний вплив на фінансовий ринок країни, сприяючи покращенню фінансової грамотності населення та виступають донорами в підтримці малого та середнього бізнесу, але в не значній мірі, оскільки довго не затримуються в банківській системі через не довіру до неї;
- мають позитивний вплив на загальний добробут домогосподарств які отримують перекази від трудових мігрантів.

По факту грошові перекази в більшій мірі допомогли населенню країни зробити певні заощадження та пережити фінансові кризи, покрити основні споживчі потреби, полегшили доступ до освіти, охорони здоров'я та інших важливих та необхідних суспільних благ. Також варто відмітити, що грошові перекази мігрантів допоможуть і у відновленні стійкості економіки після пандемії COVID-19.

Важливу роль вони відіграють і в зменшенні частки бідності населення, та збільшенні частки студентів вищих навчальних закладів які фінансують свою освіту з приватних джерел.

Поряд з позитивним впливом грошових переказів трудових мігрантів є ті, які впливають негативно на соціально-економічний розвиток країни, а саме:

- через те, що надходження відбуваються в іноземній валюті (долар, євро), це підриває та обмежує ефективність грошово-кредитну політику країни, в зв'язку з тим, що посилюються негативні наслідки бюджетного дефіциту та знецінюється національна валюта;
- запускають інфляційні процеси через збільшення попиту на споживчі товари;
- через значні інвестиції в нерухомість призвели до стрімкого подорожання житла в регіонах;
- через довготривалу відсутність членів сім'ї та значних фінансових надходжень часто виникають негативні соціальні наслідки, такі як психологічні розлади у дітей та низька успішність в навчанні, розпад сімей,

розшарування населення в громадах та ін.;

- відтік науковців, професіоналів та економічно-активного населення на постійне місце проживання за кордон що негативно впливатиме в майбутньому на формування людського капіталу країни.

РОЗДІЛ 3

РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

3.1. Регуляторна політика міжнародних міграційних процесів в Україні

Усі країни світу застосовують різні методи регулювання міграції робочої сили з метою обмеження потоків іноземців. Правила міграційного законодавства різних країн приймають різноманітні форми, застосовуються різноманітними методами та у різний спосіб.

Міграційне законодавство як у розвинених так і в країнах, що розвиваються, заохочує висококваліфікованих працівників. Більшість країн надають режими тимчасового проживання. У деяких розвинених країнах, у тому числі в Австралії, Канаді та Новій Зеландії, преференції для висококваліфікованих працівників здійснюються через систему бальної оцінки. Бальні системи рідко застосовуються в країнах, що розвиваються. Формальні обмеження на в'їзд, включають такі вимоги, як попереднє запрошення на роботу та, у деяких випадках, квоти.

Багато держав зацікавлені у притягненні трудових мігрантів, це пояснюється потребою у певних спеціалістах та сезонному попиті.

Захист національних ринків є особливістю антикризової практики в країнах Заходу. Трудовий протекціонізм по відношенню до іноземних мігрантів в даний час поступається місцем відкритості і толерантності [30].

З погляду на вищезазначене, важливе значення мають домовленості між різними країнами світу щодо трудових мігрантів, їх обігу та впливу на економіку тої чи іншої країни.

Сучасна регуляторна міграційна політика в Україні, за умови доволі складної соціально-економічної ситуації, свідчить про те, що задля досягнення соціального процвітання й економічного прогресу потрібні жорстка воля держави й увага всього українського суспільства щодо досягнення в країні міцного правопорядку і законності у сфері регулювання міграційних процесів.

Нині в Україні розроблена та сформована єдина законодавча база з усіх питань що стосуються регулювання міжнародних міграційних процесів. Головним документом в регулюванні виступає «Концепція державної міграційної політики України» яку затвердили в 2011 році [31]. Дана Концепція є важливим документом щодо регулювання міграційних процесів в Україні, оскільки в ній вперше розроблено стратегію та напрямки міграційної політики нашої країни, які враховують інтереси та безпеку України з питань міграції, зокрема таких загроз як втрата трудового потенціалу країни в результаті відтоку економічно активного населення та нелегальної міграції в Україну іноземних громадян.

В даній Концепції також визначаються головні пріоритети державної політики в сфері міграції, зокрема що стосується нашої теми дослідження, а саме, трудової міграції громадян нашої країни. Серед головних пріоритетів визначено такі які наведено на рис. 3.1.

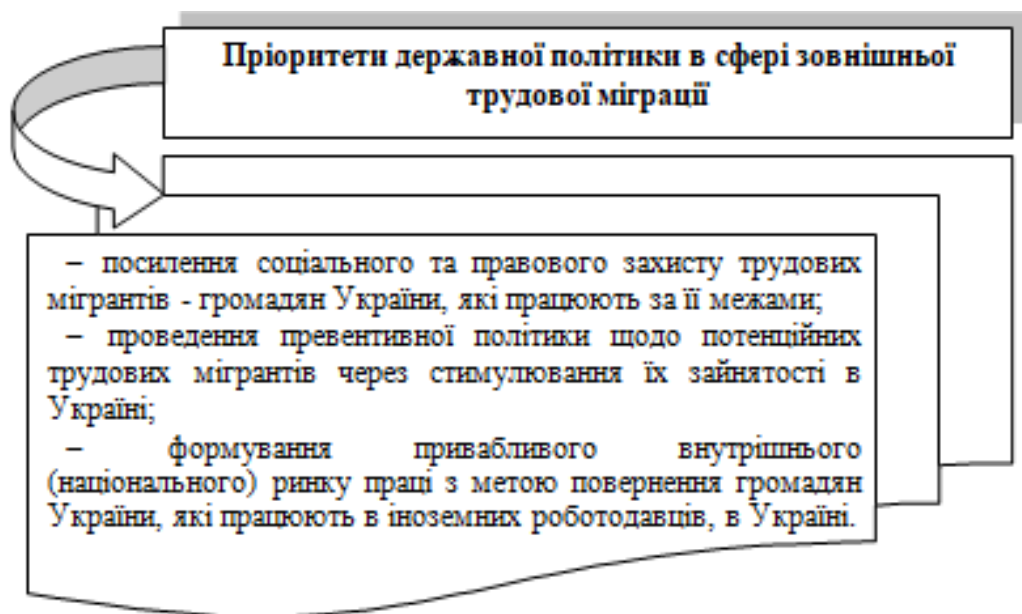

Рис. 3.1. Головні пріоритетами державної політики України в сфері зовнішніх трудових міграцій громадян України

Джерело: складено автором за матеріалами [31]

Також в Концепції приділяється важливе значення механізму реалізації державної міграційної політики у сфері виїзду та в'їзду в Україну громадян нашої країни, який наведено на рис. 3.2.

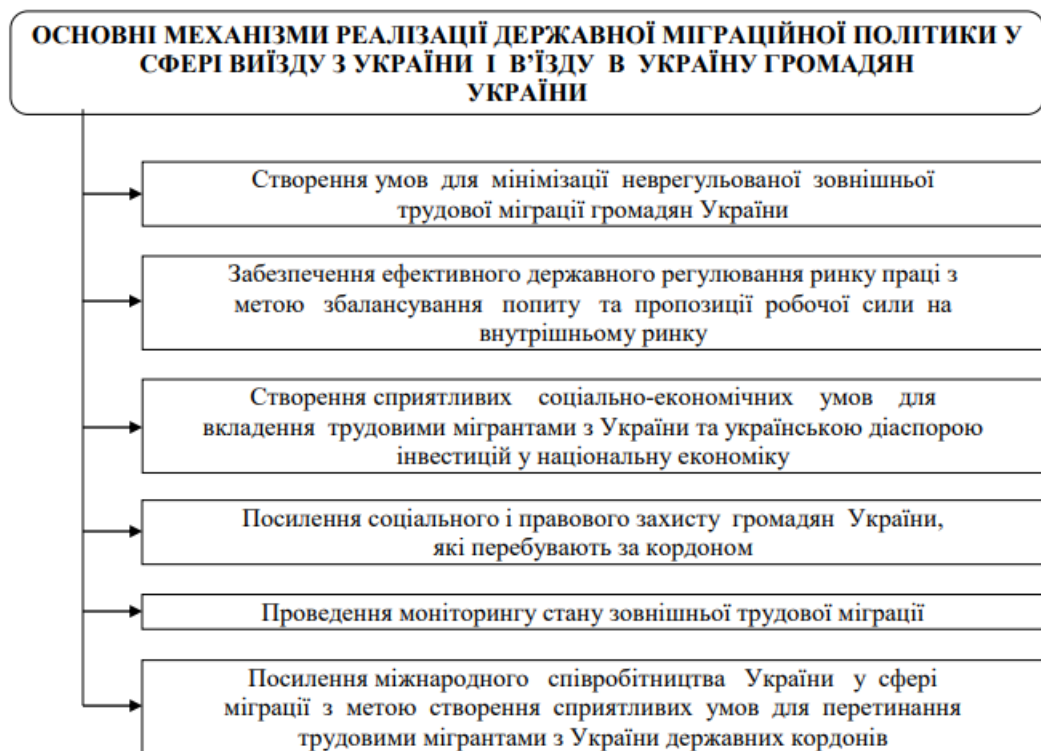

Рис. 3.2. Головні механізми реалізації державної міграційної політики у сфері виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України

Джерело: складено автором на основі даних [31]

Також відмітимо що 18 вересня 2019 року Кабінет міністрів України прийняв важливе рішення згідно якого Міністерство розвитку економіки, торгівлі і сільського господарства уповноважене проводити регулювання з питань трудової міграції громадян України. Згідно ухваленого законопроекту дане міністерство уповноважене здійснювати регуляторний вплив на сферу праці, зокрема зайнятість населення, його професійного навчання та розвитку та функціями регулювання трудової міграції громадян нашої країни. Але оскільки даний законопроект є доволі новим, в ньому не уточнено, яким чином має проводитись регуляторна політика в сфері трудових мігрантів та як власне вона буде впливати на громадян [32].

Оскільки Україна взяла курс на євроінтеграцію в такому контексті важливе значення має співробітництво України та Європейського Союзу у сфері ринку праці. Головні цілі співробітництва України та ЄС наведені на рис. 3.3.

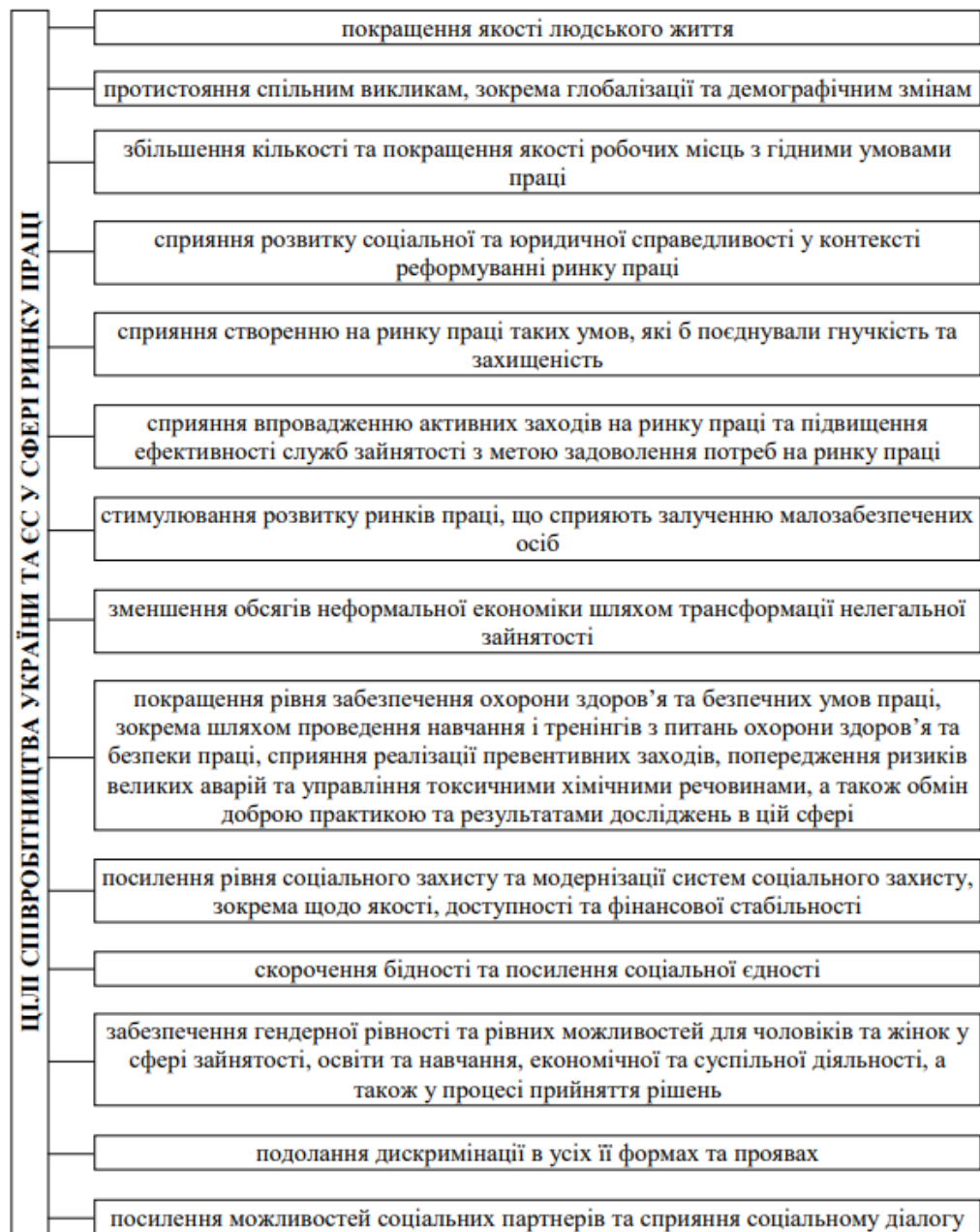

Рис. 3.3. Цілі співробітництва України та ЄС у сфері ринку праці

Джерело: складено автором на основі даних [33]

Співробітництво виражається через укладання Угод про асоціацію з ЄС. Відповідно цих угод Україна зобов'язана провести імплементацію певних директив ЄС. Це дає певні позитивні зрушення для трудових мігрантів з України, а саме впровадження певних норм, які стосуються рівноправності тимчасових та постійних працівників, обмеження в термінах перебування на шкідливих роботах. Також в Директивах зазначається про рівний доступ до навчання та вакансій. Не менш важливим є закріплення неможливості зловживань, що стосуються необмеженого укладання

послідовних трудових договорів та визначення строків їх дії.

Відмітимо, що законодавча база держав членів ЄС є більш розвиненими ніж ухвалені директиви між Україною та окремо взятими країнами ЄС. Головні переваги трудового права країн ЄС наведено на рис. 3.4.

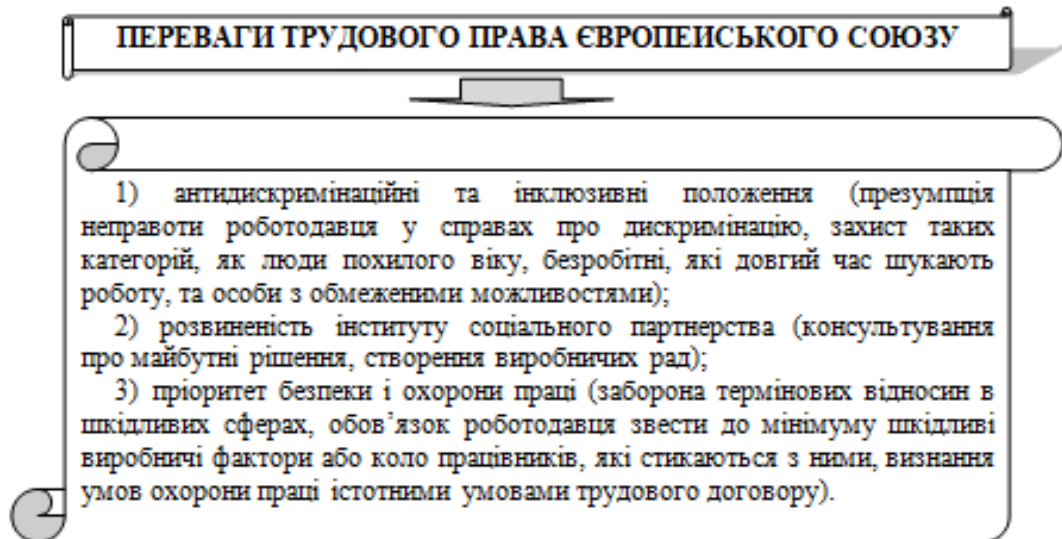

Рис. 3.4. Перевагами трудового права ЄС

Джерело: складено автором на основі даних [33]

Гармонізація законодавчої бази з питань трудової міграції України та країн ЄС була б сприятливою в обох напрямках. В той же час існують характеристики які мають певні недоліки та здатні послабити захист працівників рис. 3.5.

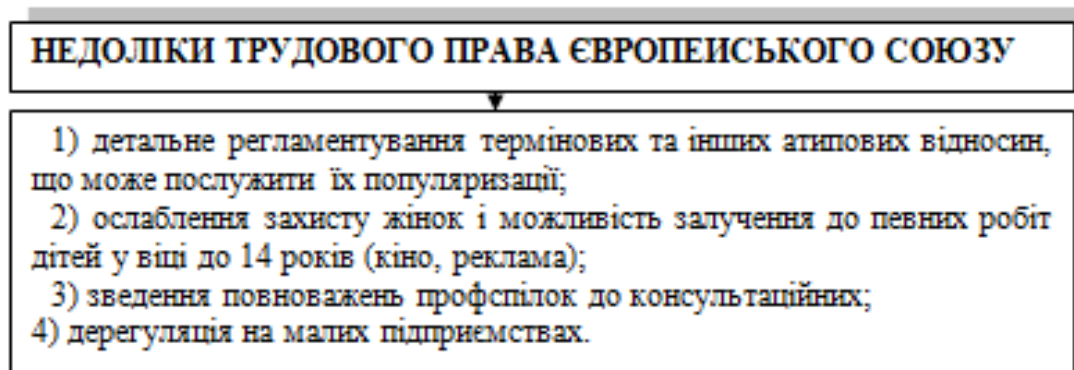

Рис. 3.5. Недоліки законодавчої бази ЄС

Джерело: складено автором на основі даних [33]

Не варто забувати, що саме Європейський Союз допомагає Україні впроваджувати різні програми розвитку зокрема електронне урядування на

всіх рівнях державної діяльності та управління. Це стосується і сфери праці, а саме з 2017 року на базі Державною службою зайнятості України було впроваджено в роботу сервіс. Цей сервіс дає можливість кожному безробітному громадянину України, з будь якого регіону чи населеного пункту, замовити запис на прийом до фахівця в будь якому центрі зайнятості України, даний прийом здійснюється індивідуально. В сервісі Центрів зайнятості, та на сайті, дана послуга має назву «електронна черга реєстрації безробітних» у розділі «електронні послуги», є безкоштовною, зрозумілою та легкодоступною.

3.2. Проблеми формування ефективної міграційної політики України

Міжнародна міграція робочої сили стає важливою частиною процесу інтернаціоналізації світового господарства. Трудовий потенціал, будучи найважливішим чинником виробництва, крім рамок національного господарства намагається знайти найефективніше використання й у масштабах світової економіки, сприяючи розвитку світового ринку праці.

Міграційна політика тісно пов'язана з політикою інтеграції. Політика інтеграції спрямована як на мігрантів, так і на громадян країни та ставить за мету формування сприятливого середовища існування. Інтеграція сьогодні розглядається як процес регулювання міжетнічних відносин у країні з метою підвищення безпеки громадян.

Як і в більшості країн Європи в Україні також міграційна політика орієнтована на такі вимоги до мігрантів, як:

1) Політика диференційованого відбору мігрантів. Для кожної категорії мігрантів існують умови в'їзду та перебування в країні (возз'єднання сімей, трудова міграція, висококваліфіковані фахівці, кваліфіковані спеціалісти, біженці).

2) Залучення мігрантів виходячи із потреб ринку праці.

3) Залучення мігрантів виходячи з демографічних потреб.

4) У законодавстві країни чітко сформульовані схеми набуття виду на проживання, а також громадянства, а оформленню цих документів передують процес ідентифікації мігранта.

Останніми роками на фоні загального соціального напруження та збройних конфліктів в інших країнах та і в Україні зокрема, посилюються міграційні потоки населення які є як добровільними так і вимушеними. В зв'язку з такими обставинами, загострюється проблема регулювання мігрантів. Можемо сказати, що якщо країна провадить неефективну міграційну політику це тягне за собою ряд наслідків, проблем, які мають соціальний, економічний та культурний характер та ведуть до виникнення загроз національній безпеці країни.

Управління міграційними потоками в даний час знаходиться на стадії поліпшення, проте труднощі, зумовлені міграцією, є та існуватимуть у майбутньому, тому міжнародне співробітництво в даній галузі буде розвиватися як у міжнародному, так і у регіональному напрямках. Ймовірно, що виникатимуть нові організації, які будуть вирішувати складні проблеми у сфері міграційних процесів, а нині основна співпраця залишається на рівні таких організацій, як Міжнародна організація з міграції (МОМ) та Міжнародна організація праці (МОП).

Сама оптимізація та формування ефективної міграційної політики України та боротьба з негативними наслідками міграційних процесів повинна відбуватися на фоні постійного вдосконалення правового та законодавчого регулювання міграційних процесів. Також варто більше приділяти уваги навчанню та соціально-психологічній та культурній і мовній адаптації та інтеграції іммігрантів та біженців.

Не менш важливе значення має посилення імміграційного контролю та фільтрування іммігрантів які в'їжджають в Україну, особливо це стосується нелегалів. Необхідно також приділяти увагу розселенню іммігрантів, їх контролю особливо за біженцями та надання їм необхідної соціальної

допомоги.

При формуванні будь якої політики важливим питання є визначення її головних цілей та завдань, але в головному документі щодо регулювання міграційних процесів, а саме «Концепції державної міграційної політики» від 30.05. 2011 року навіть чіткого формулювання немає, що собою являє «міграційна політика держави» в цілому. Також в концепції не визначені чітко цілі та завдання, і лише в її преамбулі зазначаються загальні цілі які наведено на рис. 3.6.

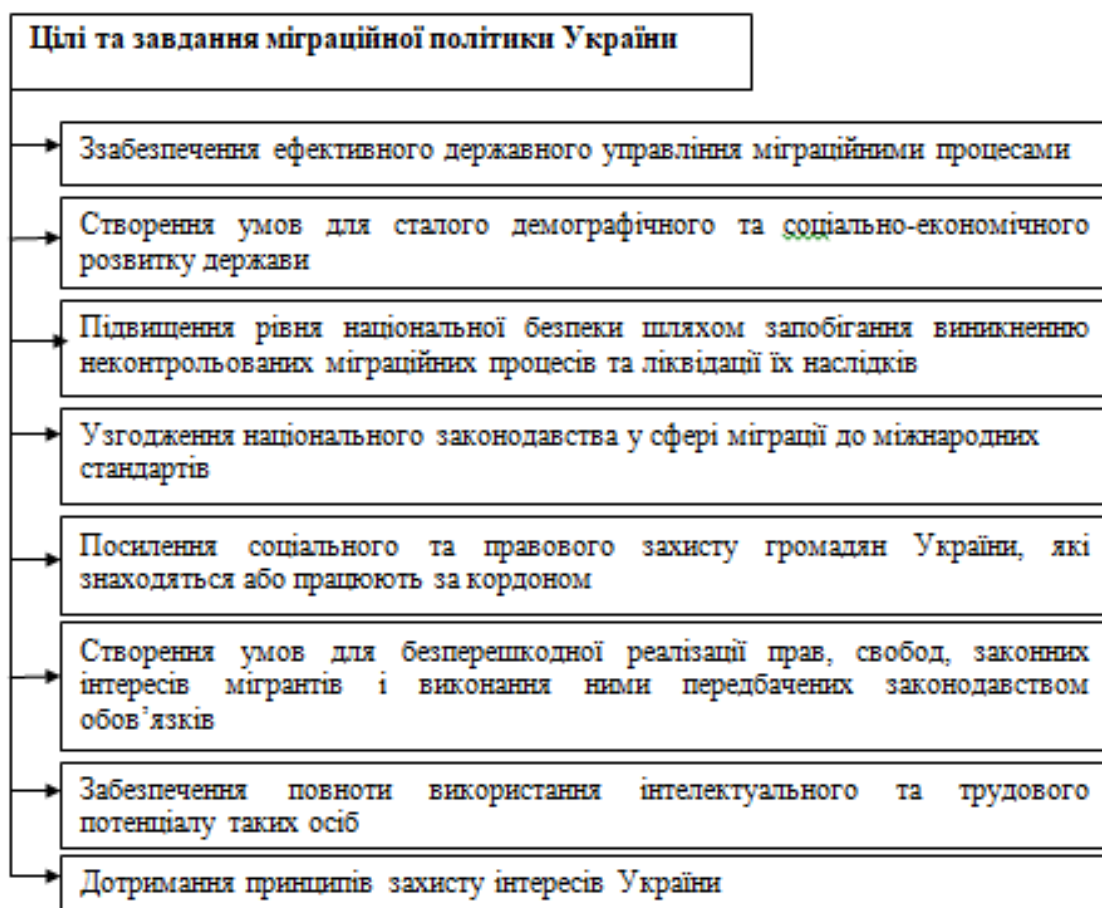

Рис. 3.6. Загальні цілі та завдання міграційної політики України

Джерело: складено автором на основі даних [31].

Також в концепції визначено стратегічні напрямки державної міграційної політики та поставлені основні завдання для державних органів та механізм реалізації цих завдань. Також з Концепції випливає, що мета і зміст міграційної політики є поняттям конкретно-історичним, і це поняття може змінюватися. Змінюватися може під впливом таких факторів як:

специфіка розвитку суспільства; демографічна ситуація в країні; соціально-економічний стан; політичної ситуації в країні та світі загалом.

На нашу думку, головною метою державної міграційної політики повинно бути (рис. 3.7.)

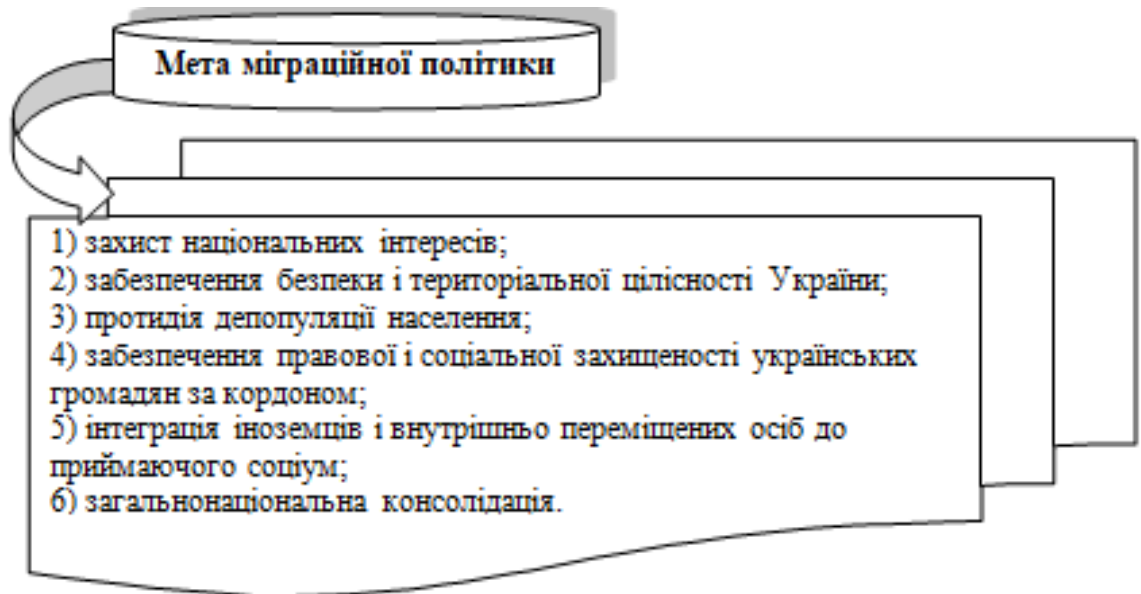

Рис. 3.7. Мета міграційної політики України

Джерело: складено автором на основі даних [31].

Крім Концепції, є ще один важливий документ регулювання міграційних процесів в Україні, а саме «Стратегія державної міграційної політики України на період до 2025 року» в якій зазначається, що така політика в цілому матиме позитивний вплив на згуртованість українського народу, та забезпечуватиме безпеку державності, позитивно впливати та посилюватиме соціально-економічний розвиток та зменшуватиме темпи показників депопуляції країни, сприятиме більшій стійкості кількісних та якісних показників складу населення, згідно потреб економіки в достатній кількості забезпечуватиме її якісною робочою силою, а також забезпечить відповідальність міжнародним стандартам та зобов'язанням України [34].

Також, на нашу думку, варто до мети Стратегії додати певні уточнення, зокрема які стосуються повноти використання позитивних наслідків від міграційних процесів та мінімізувати негативних. В Стратегії приділено достатньо уваги саме негативним наслідкам еміграції українців, а позитивним моментам приділено недостатньо уваги, як і їх вплив на розвиток

економіки країни.

Виходячи з досліджених нами нормативних документів ми можемо сказати, що регулювання міграційних процесів в Україні має базуватися на таких основних принципах, які наведено на рис. 3.8.

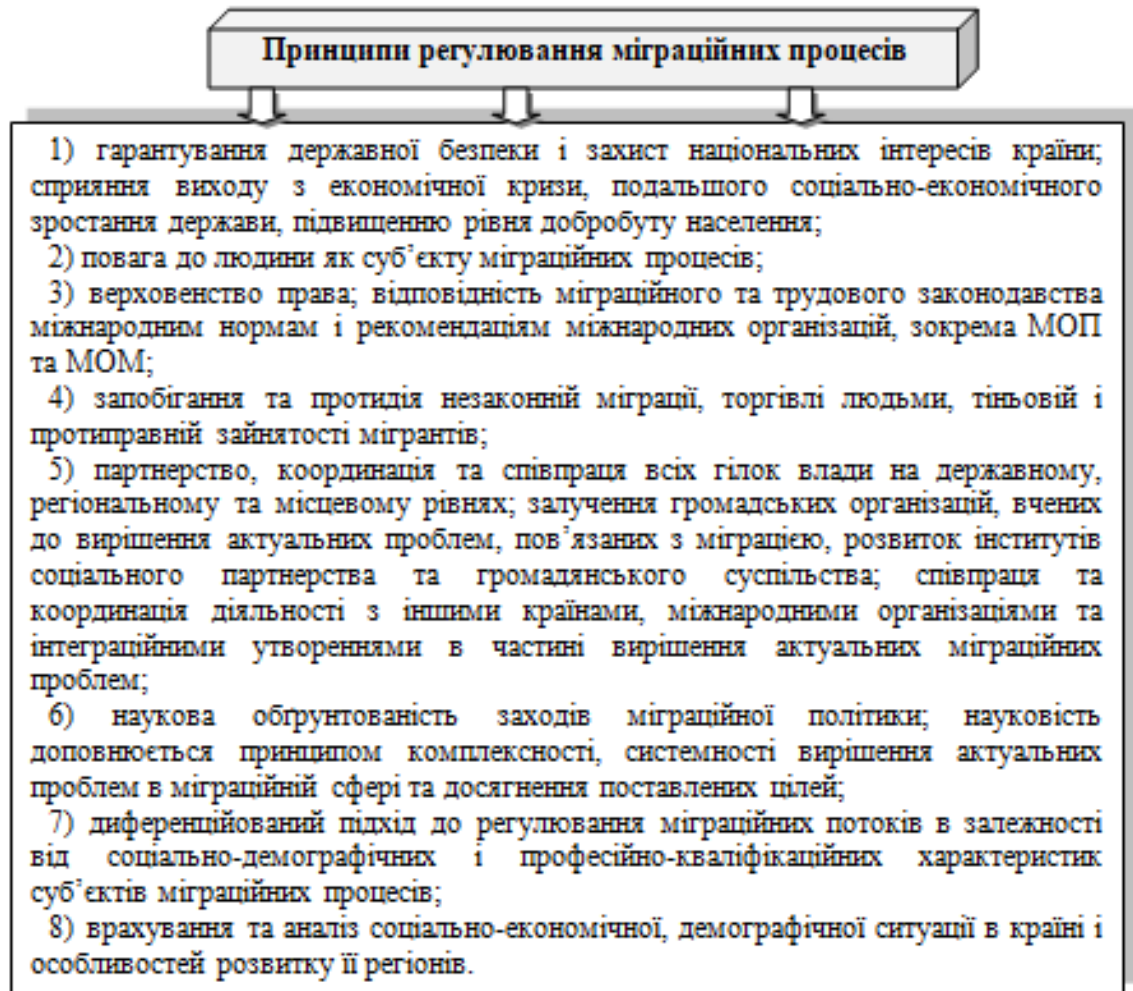

Рис. 3.8. Головні принципи регулювання міграційних процесів в Україні

Джерело: складено автором на основі даних [31, 34].

З урахуванням того, що наша країна активно долучається до процесів євроінтеграції та глобалізації, даний перелік принципів варто поповнити і таким важливим, на нашу думку, принципом як «принцип гнучкості» якого в жодному з зазначених документів немає. Даний принцип допоможе політиці, зокрема міграційній, швидко підлаштовуватися до нових світових тенденцій та викликів, що стосуватимуться трудової міграції населення, швидко реагувати та долучатись до рекомендацій міжнародних інституцій які пов'язані з інноваційними процесами міграції в світі.

Варто відмітити, що державна міграційна політика є складовою як зовнішньої, так і внутрішньої політики держави. Тобто, вирізняють окремо «Зовнішню міграційну політику держави» та «Внутрішню міграційну політику держави».

Головною метою зовнішньої міграційної політики держави повинно бути:

- 1) сприяння нарощуванню економічного потенціалу країни;
- 2) зростання добробуту населення;
- 3) посилення безпеки країни.

Головними об'єктами регулювання зовнішньої міграційної політики, в свою чергу, виступають такі важливі процеси як:

- 4) імміграції населення;
- 5) еміграції громадян;
- 6) транзит населення.

Завданнями внутрішньої політики є регулювання процесів пов'язаних з внутрішньою добровільною та вимушеною міграцією населення. Але у внутрішній міграції варто виокремити важливий блок, який стосується зовнішньої міграції, а саме адаптація та інтеграція іноземців які прибули до України, і проблеми які виникають з ними необхідно вирішувати в середині країни. Мова йде про іноземців які приїхали в нашу країну на постійне місце проживання або ж на доволі значний термін. Також це може стосуватись громадян України, та розробка дієвого механізму щодо їх повернути на батьківщину чи успішній їх реінтеграції [35, с. 125].

Отже, в цілому, міграційна політика нашої держави повинна мати комплексний характер, яка виражається у заходах які направлені на посилений контроль кордонів, інтеграцію громадян малорозвинених країн та міжкультурний діалог. Велике значення має і діяльність різних державних органів влади та соціальних інституцій.

3.3. Шляхи покращення показників трудової міграції України з урахуванням міжнародного досвіду

В умовах швидких змін в усіх сферах економічного життя країни, Україні варто опиратись на досвід розвинених країн світу в питанні покращення показників трудової міграції, зокрема впроваджувати європейський досвід щодо регулювання складних міграційних процесів.

Спіратися на досвід європейських країн варто з тої позиції, що дані країни вже мають стійкий досвід в цьому питанні.

Зокрема, якщо брати досвід ЄС то починаючи з 2015 року країни Європейського Союзу стикнулися з наслідками кризи в країнах Африки та вимушені були прийняти ряд заходів щодо кращого контролю своїх кордонів та контролю міграційних потоків. По результатах проведених заходів кількість небажаних та нелегальних мігрантів в країнах ЄС скоротилась на 90%. Останні часом африканські мігранти активно для переправи до Європи використовували Центральне Середземномор'я та територію Лівії. Відповідно за цим напрямком активно розвивалась торгівля та контрабанда людьми. За таких умов ЄС вимушене було прийняти конкретні міри задля подолання цієї проблеми та активно долучилось до цієї проблеми, зокрема в Лівії, як джерела проблеми [36, с. 8].

Розглядаючи досвід Польщі, як країни яка була з подібною перехідною економікою варто відмітити, що вона йшла стандартним шляхом розвитку, а саме використовувались три ключові стратегії, рекомендовані Вашингтонським консорціумом які стосуються приватизації, лібералізації цін і торгівлі та макроекономічної стабілізації. Польща була не одною країною, яка перебудовувалась цим шляхом, проте в кожній країні яка використовує дану методику, темпи, масштаби і способи їх проведення відрізнялись.

Для Польщі характерним було те, що вона досить швидко провела лібералізацію цін та девальвацію валюти та ввела жорстку політику щодо макроекономічного регулювання і послаблювала ці міри аж з середини 90-х

років. Але в деяких галузях національної економіки досить повільно проводила приватизацію, це стосується сільського господарства, вугільної промисловості та чорної металургії. Такі заходи допомогли Польщі швидко подолати кризові явища перехідного періоду але виникли певні економічні диспропорції. Проблеми диспропорції в економіці вирішувалися урядом Польщі шляхом жорсткої грошово-кредитної політики держави та проведенням чотирьох великих реформ таких як пенсійної, територіально-адміністративної, охорони здоров'я та освіти. Звичайно всі ці процеси з погляду розбудови державності мали велике значення, але досить сильно вплинули на ескалацію безробіття в країні [37, с. 252].

Досвід Угорщини був подібним, оскільки ця країна також швидко провела лібералізацію цін та товарів, але основну увагу в перебудові приділила приватизації підприємств шляхом прямого продажу. Також Угорщина використовувала прямі стимули для залучення іноземних інвестицій в свою економіку. На відміну від Польщі Угорщина практикувала вільну грошово-кредитну політику що призвело до серйозного дисбалансу в економіці країни та в подальшому жорстких мір регулювання для її стабілізації. Що в подальшому призвело до значного економічного спаду та вивільненню значної кількості робочої сили країни. Ці процеси підштовхнули країну до розробки дієвих Стратегій розвитку які в кінцевому результаті дали позитивний результат у вигляді зростання зайнятості та зменшення безробіття [38, с. 41].

В свою чергу Чеська Республіка пішла шляхом повної лібералізації цін і зовнішньої торгівлі та різкої девальвації своєї валюти. Приватизація мала ваучерних характер а на підприємствах проводилась структурна перебудова та встановлювався сильний прямий зв'язок з національним банком. Ця політика спочатку демонструвала позитивні зрушення в перебудові, але з часом призвела до дисбалансу та кризи банківської системи та економіки в цілому. Всі ці процеси призвели до ескалації звільнень і зростання відкритого безробіття. В 1997 році країною прийнятий пакет жорстких мір щодо

жорсткої економії всіх ресурсів країни і лише на початку 2000 років було помітне пожвавлення економіки країни та вихід її на докризові показники [26, с. 549].

Розглянуті нами приклади структурної перебудови економіки показали наскільки важливу роль відіграє економічна політика як чинник впливу на структуру і активність попиту на робочу силу, а отже, і на рівні зайнятості та безробіття в країні. Ми бачимо, що кожна країна мала свій власний унікальний досвід, зробити якісь узагальнення досить складно. Можемо лишень сказати, що позитивним змінам на ринку праці країн Європи сприяла прихильність уряду цих країн до економічних реформ та ефективним економічним стратегіям.

Важливим елементом державної політики в досягненні поставлених завдань в країнах ЄС є постійне вдосконалення механізму соціального партнерства між органами місцевого самоврядування. Дане партнерство стосується такої сфери як сфера зайнятості населення. А також між організаціями роботодавців. Адже органи місцевого самоврядування та організація роботодавців напряду впливають на рівень соціальної стабільності, розвиток економіки, рівень зайнятості та рівень працюючого населення. Також головною умовою ринку праці є посилення відповідальності роботодавців які використовують найману працю в своїй діяльності, а також забезпечення дотримання законодавчих вимог про працю зокрема що стосується якості найманих працівників та загальної легалізації у сфері зайнятості.

В розвинених країнах світу значна увага приділяється тим, хто втратив роботу. У вигляді допомоги там пропонується долучитися до різного роду програм та грантів які стосуються перепідготовки та допомоги для тих, хто з якихось причин втратив роботу [39, с. 72].

Також в ЄС діє механізм отримання страхування по безробіттю. Але за даною страховкою криються певні вимоги, а саме, те що звільнений повинен активно шукати собі нове місце працевлаштування і до свого звільнення він

повинен був пропрацювати на попередньому місці роботи не менше ніж 6 повних місяців. При тому, що у випадку якщо пошук роботи затягнувся, то виплата по безробіттю з часом теж скорочується, а державні кошти переорієнтовуються на програми по створенню додаткових робочих місця для тих хто втратив змогу отримувати такі виплати. До того ж, в цей період, коли безробітний отримує виплату він повинен постійно доводити до чиновників та інспекторів з праці що активно шукає нове місце роботи, інакше виплати не буде.

Характерним для країн ЄС є і те, що уряд цих країн приймають спеціальні програми, які спрямовані на підтримку тих, кого звільнили з займаних робочих місць внаслідок перенесення виробництва або інших причин за межі країни. Такі програми є окремим напрямком боротьби з безробіттям, остільки для таких вивільнених працівників міністерством праці розробляється ціла низка заходів, а саме виплати по безробіттю перепідготовка та інше. Також урядами підтримується ініціатива створення малих та середніх підприємств шляхом провадження таких заходів як: пільгове кредитування, зменшення кількості постійних перевірок, спрощення звітності та податкових навантажень.

Покращення ситуації з трудовою міграцією багато в чому залежить від політичного вибору країни. Міжнародна спільнота має продовжувати обраний курс, щодо посилення регулювання міграції та шукати нові шляхи покращення умов життя та праці працівників-мігрантів. Трудова міграція здатна принести чимало користі за умови, що ефективно буде регулюватися. Зокрема, необхідно усунути ряд прогалин політичного характеру - до них відносяться, наприклад, високі витрати, які несуть працівники-мігранти, та плата, яку вони вносять за наймання, часом еквівалентна річній заробітній платі, що в свою чергу, може сприяти торгівлі людьми. Також серед проблем є і визнання кваліфікації та досвіду роботи працівників-мігрантів вони повинні визнаватись належним чином – це дозволить повною мірою задіяти їх потенціал.

Виходячи з вищезазначеного для нашої країни в механізмі регулювання трудової міграції та її зайнятості слід поєднувати, принаймні, дві форми організації економічних зв'язків які наведено на рис. 3.9.

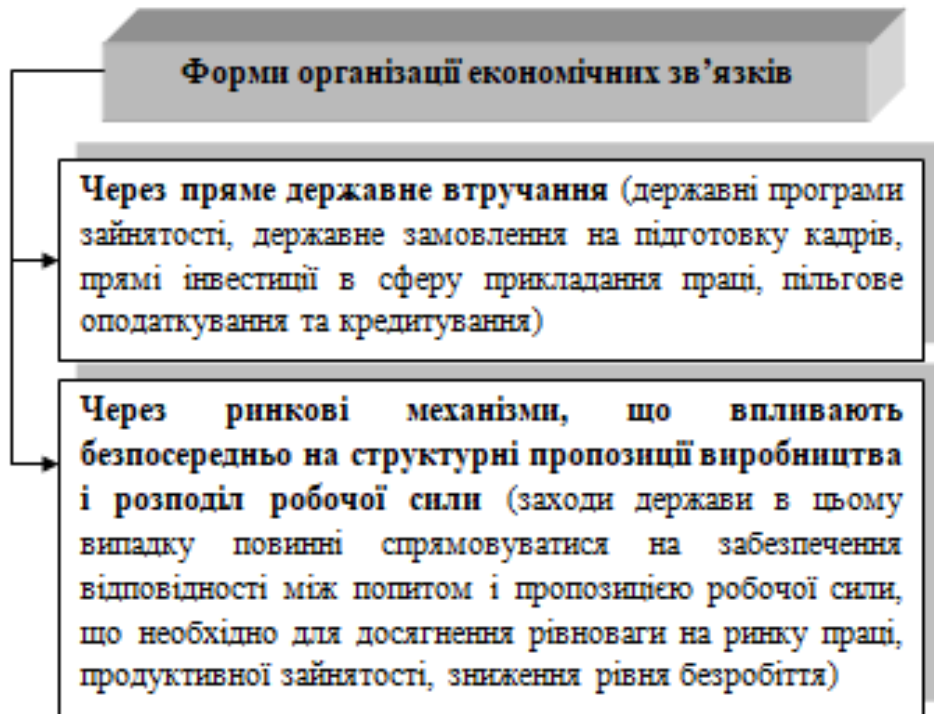

Рис. 3.9. Форми організації економічних зв'язків в механізмі регулювання трудових ресурсів

Джерело: складено автором

Отже, в Україні напрями та дії механізмів інфраструктури ринку праці повинні коректуватися залежно від рівня і умов розвитку ринку праці.

При створенні умов розвитку інфраструктури ринку праці державна політика має орієнтуватися на три основні цілі:

- по-перше, найбільш повне забезпечення відповідності структури попиту та пропозиції робочої сили;
- по-друге, надання рівних можливостей доступу до робочих місць громадянам, які на них претендують;
- по-третє, забезпечення реалізації державних гарантій щодо соціального захисту населення.

ВИСНОВКИ

Вивчивши основні теоретичні сторони міжнародної міграції робочої сили, можна зробити низку висновків, що підтверджують актуальність обраної теми у сучасних економічних відносинах:

1. Міжнародна міграція – це глобальний процес, що стосується всі сучасних країн світу, який має як негативні та і позитивні сторони.

2. Трудова міграція займає важливе місце у проблемах світової економіки. На сьогоднішній день, з упевненістю можна сказати, що для багатьох країн отримання коштів від мігрантів, є вагома підтримка в розвитку.

3. Існують міжнародні принципи, які затверджують права мігрантів. Відповідно до них проводиться та регулюється міграційна політика в розвинених країнах світу.

4. Виділяють п'ять головних напрямків міжнародної міграції: Європа, Америка, Азія, Африка, Австралія та Океанія.

5. Міграційна політика сучасних держав залежить не тільки від міжнародних принципів і прав, а й, виходить із сукупності вигід та втрат, які отримує країна від мігрантів.

6. Міграція в усіх її проявах впливає на економіку країни. Самі мігранти, на приймаючу сторону, переважно мають позитивний вплив, підвищують їх конкурентоспроможність та залучають до них іноземний капітал.

Сьогодні рух робочої сили пов'язаний із рухом капіталу і безпосередньо зумовлений його переміщенням. Завдяки трудовій міграції відбуваються такі важливі процеси, як перелив капіталу з однієї країни в іншу, розвиток зовнішньоторговельних зв'язків та розвиток економіки загалом.

Міграція може відбуватися як з економічних, і з неекономічних причин. Друга причина притаманна для розвинених країн й у такому разі

важливу роль відіграє кваліфікація фахівця і престиж майбутньої роботи.

Ринок праці в Україні реалізується через такі канали зв'язку як: Державна служба зайнятості; комерційні організації працевлаштування (біржі праці); кадрові служби підприємств, установ та організацій та безпосередньо між працівником та роботодавцем.

Головними причинами міграції українців є: несприятливі економічні умови в країні; низька оплата праці; недостатнє фінансування наукового й освітнього секторів; нерозвиненість наукомістких галузей економіки та ін. Натомість для приймаючої країни характерним є: сприятливі економічні умови; висока оплата праці; можливості фахової самореалізації; розвинена інфраструктура інноваційної діяльності; високі темпи науково-технічного прогресу та ін.

Досліджуючи та аналізуючи міграційні показники можна зробити такі висновки:

1) Динаміка постійного населення України постійно змінюється в сторону скорочення з 42590,9 тис. осіб в 2016 році до 41732,8 тис. осіб в 2020 році.

2) Економічно активне населення працездатного віку має тенденцію до скорочення з 17303,6 тис. осіб в 2016 році до 16865,3 тис. осіб в 2020 році.

3) Зайняте економічно активне населення працездатного віку зменшується з 15626,1 тис. осіб в 2016 році до 15196,6 тис. осіб в 2020 році.

4) Безробітне економічно активне населення працездатного віку має стійкі характеристики показника і станом на 2020 рік складає 1673,3 тис. осіб.

5) Навантаження зареєстрованих безробітних громадян на одну вільну вакансію у 2016-2020 роках становить в середньому 5 осіб.

6) Основними причинами появи безробітного населення в Україні є: за економічними причинами, під якими, здебільшого розуміють низьку оплату праці та звільнення з попереднього місця роботи за власним бажанням або за згодою сторін.

7) Хоча динаміка середньої заробітної плати має тенденцію до збільшення, її темпи приросту мають спадний характер починаючи з 2017 року і до тепер.

8) Динаміка трудових мігрантів з України у 2016-2020 роки мала зростаючу тенденцію, її пік припадає на 2019 рік і складає 26789 тис. осіб тобі як 2016 році вона була на рівні 6465 тис. осіб. Станом на 2020 рік в порівнянні з 2019 роком вона дещо зменшилась в зв'язку з світовою кризою яка пов'язана з пандемією COVID-19.

9) За регіональною структурою трудових мігрантів з України перше місце посідає м. Київ, на другому Харківська область і на третьому Львівська область.

10) За віковою структурою найбільший відсоток мігрантів у віці 20-24 роки, тобто молодь і складає 21,17%.

11) Найвищі темпи переказів трудових мігрантів припадають на 2018 та 2019 роки, тобто до пандемії COVID-19 і найвища частка їх припадає на США 16 %, Великобританія 8%, Ізраїль 6%. В 2020 році темпи переказів значно зменшились і географія країн також змінилась, на першому місці Польща 31%, потім Росія 10% та Чехія 9%.

12) Динаміка грошових переказів за період з 2016 по 2020 рік мала зростаючий характер та склала в 2016 році 7,5 млн. дол. США, а в 2020 році майже 12 млн. дол. США.

13) Частка грошових переказів у ВВП країни становить в середньому за досліджуваний період 7 %.

Спираючись на правові норми та стандарти, вироблені ООН, кожна держава створює свою міграційну політику. Міжнародна і внутрішньодержавна практика регулювання та управління міграційними процесами показала, що гострота, специфіка та масштаби сучасної міграції робочої сили терміново вимагає конкретизації деяких спільних та розробки нових міжнародно – правових норм, що заповнюють незліченні прогалини у міжнародному праві, а також у державному законодавстві. Сьогодні в деяких

державих особливо розглядається система регулювання та стимулювання мігрантів, особливо це стосується країн Європи, де регулюється не лише міграція, а й реєміграція.

Досліджуючи міграцію у світовій економіці, можна назвати основні центри міграції, але слід зазначити, що міграційні потоки не постійні і можуть змінюватися в залежності від економічних та соціальних умов. Сьогодні головними центрами міграції українців є США, Канада та Європа.

Для США, Канади характерним є те що вони залучають інтелектуальних мігрантів – для них це проста практика. В той ж час, для країн Європи притаманні трудові мігранти.

На завершення необхідно відзначити, що трудова міграція з кожним роком дедалі більше зростає і стає невід'ємною частиною світової економіки загалом, саме тому ця проблема не втратить своєї актуальності протягом найближчих десятиліть. Важлива не лише кількісна, а й якісна сторона міграції, адже в сучасних умовах завдяки їй населення поповнюється високоякісною та кваліфікованою робочою силою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Івахнюк І.В. Міжнародна трудова міграція. Економічний факультет МГУ, ТЕІС, 2005. С. 286.
2. Сущность международной миграции. URL: <https://textbooks.studio/economics-uchebnik/suschnost-mejdunarodnoy-migratsii.html> (дата звернення : 8.10.2021).
3. Кваша О.С. Зовнішні міграційні процеси трудових ресурсів: фактори, стан та наслідки для України. Економіка і суспільство. 2017. № 10. С. 535–540.
4. Лагуніна О. Особливості міжнародної міграції в Україні та світі. Економічна думка. 2016. № 4. С. 7–11.
5. Малиха М.І. Теоретичне осмислення сутності поняття «міграція» в політичній науці. Науковий журнал «Політикус». 2016. № 2. С. 16–19.
6. Танчин І.З. Соціологія: Навч. посіб. / 3-тє вид., перероб. і доп. Київ, 2008. 351 с.
7. Шнурова І. Міжнародна економічна інтеграція на сучасному етапі розвитку. Міжнародний менеджмент. 2017. № 4. С. 23–28.
8. Купець О.В., Малиновська О.А. Міграція та економічний розвиток України: чи використовується потенціал трудових мігрантів, які повертаються на батьківщину? Соціально-економічні та етнокультурні наслідки міграції для України: зб. матеріалів наук.-практ. конф.: 27.09.11 / НІСД. Київ, 2011. 344 с.
9. П'ятковська О.Р. Вплив зовнішньої трудової міграції на добробут населення України). Соціально-економічні та етнокультурні наслідки міграції для України: зб. матеріалів наук.-практ. конф.: 27.09.11 / НІСД. Київ, 2011. 344 с.
10. Майданік І.П., Малиновська О.А. Підприємницький потенціал дітей трудових мігрантів в Україні. Соціально-економічні та етнокультурні наслідки міграції для України: зб. матеріалів наук.-практ. конф.: 27.09.11. / НІСД. Київ, 2011. 344 с.
11. Захарова Т.О., Бобер М.Т. Дослідження сучасного стану українського ринку праці: вітчизняний та зарубіжний досвід державного регулювання. Науковий вісник РДГУ. 2017. № 22(174). С. 201–207.

12. Гончарова С.Ю., Сотнікова Ю.В. Вимушена трудова міграція: сучасні виклики для держави та шляхи їх подолання. Актуальні проблеми економіки. 2015. №5. С. 351–355.
13. Римаренко Ю.І. Міжнародне міграційне право: підручник / Київський інст. внутрішніх справ, [та ін.]. Київ, 2007. 639 с.
14. Савченко Т. Аналіз міграційної кризи в Україні та країнах Єврозони. Науковий вісник РДГУ. 2019. № 2(17). С. 120–126.
15. Черномаз К.Г., Овсяк Є.В., Коваленко Є.В. Тенденції міжнародної трудової міграції та її вплив на соціально-економічний розвиток країни. Світове господарство і міжнародні економічні відносини. 2018. № 18. С. 86–92.
16. Кукурудза І.І., Ромащенко Т.І. Україна у світових процесах трудової міграції: монографія. Черкаси, 2012. 252 с.
17. Войтович С., Крайнякова Е., Туша М. Підрахунок економічних втрат та вигод від еміграції трудової сили. Актуальні проблеми економіки. 2016. №3. С. 276–283.
18. Романенко І. О. Статистичний аналіз трудової міграції : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук. Київ, 2015. 20 с.
19. Кібанова О. Зарубіжний досвід регулювання зайнятості та безробіття. Кадровий менеджмент. 2014. № 6 (9). С. 103–114.
20. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
21. Євростат. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/labour-market/earnings/main-tables>
22. Скільки українців виїхало за кордон і що з цим робити державі. URL: <https://ces.org.ua/migration/>.
23. United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2020). International Migration 2020 Highlights (ST/ESA/SER.A/452).
24. Порахували українців: на Закарпатті залишилося на чверть населення менше. URL: <http://politika.ko.net.ua/?p=10067>.
25. Топ-10 стран по переводам от мигрантов. Данные Приватбанка. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/news/2019/04/15/647018/>.

26. Трудовые мигранты дали бюджету в 5 раз больше, чем инвесторы. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-russian-43490942>.
27. До України в 2020 році надійшов рекордний обсяг грошових переказів. URL: <https://www.dw.com/uk/%D0%B4%>
28. Статистика НБУ 2021. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic>
29. Сколько денег заробитчане перевели в Украину в 2020 году. Данные НБ. URL: <https://minfin.com.ua/2020/02/04/40656721/>.
30. Глобализация и ее противоречия как особенность современной мировой экономики Снитко Н.А., Попов К.Г. Интеллект. Инновации. Инвестиции. 2012. № 4. С. 39-44.
31. Концепція державної міграційної політики України від 30.05.2011 № 622/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/622/2011>.
32. Минэкономики поручили регулировать трудовую миграцию украинцев. URL: <https://hromadske.ua/ru/posts/minekonomiki-poruchili-regulirovat-trudovuyumigraciyu-ukraincev>.
33. Малиновська О.А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія / НІСД. Київ, 2018. 472 с.
34. Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року: Розпорядження Кабінету міністрів України від 12.07.2017 № 482-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80>. (дата звернення : 10.10.2021).
35. Савченко Т. Аналіз міграційної кризи в Україні та країнах Єврозони. Науковий вісник РДГУ. 2019. № 2(17). С. 120–126.
36. Харитоненко Г.І., Дмитренко В.М. Європейська міграційна криза: статистика, цифри та факти. Економічний форум. 2018. № 2. С. 7–9.
37. Beine M., Docquier F., Rapoport H. Measuring International Skilled Migration: A New Database Controlling for Age of Entry. The World Bank Economic Review. 2007. № 2. P. 249–254.
38. Шумилов О. В. Международное трудовое и миграционное право СНГ: дисс. ... канд. юр. наук. М., 2007. 96 с.

39. Курій Л.О. Регулювання міграційного перерозподілу людського потенціалу на міжнародному та національному рівнях. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2014. № 3, Т. 2. С. 70–74.